

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Kateřina Švandová

**Postavení ženy v muslimské společnosti;
Případová studie: Turecko**

Diplomová práce

V Olomouci

2022

Vedoucí práce: Mgr. Nikola Medová

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Postavení ženy v muslimské společnosti; Případová studie: Turecko** vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 6. června 2022

Podpis studenta: .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Nikole Medové za trpělivost, cenné rady, čas a konzultace, které mi poskytovala po dobu psaní diplomové práce. Dále děkuji rodině a blízkým přátelům za podporu a důvěru, kterou do mě vkládali během psaní práce a taky během celého, dlouhého, vysokoškolského studia.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem postavení ženy v muslimské společnosti s případovou studií zaměřenou na Turecko. V práci je všeobecně rozebráno postavení a práva žen na základě interpretace veršů z Koránu. V části věnované Turecku jsou zahrnuty základní informace o zemi, historický vývoj Turecka od založení Turecké republiky a taktéž současná politická situace v zemi se zaměřením na období vlády strany AKP a prezidenta Recep Tayyip Erdogana. V práci je podán ucelený přehled o postavení ženy v Turecku. Jsou zde zmíněny důležité mezinárodní úmluvy týkající se žen a je zde rozebráno postavení ženy v rodinném životě, veřejné a politické sféře.

Klíčová slova

Islám, práva žen, Turecko, Korán, CEDAW, Istanbulská úmluva, postavení žen, Recep Tayyip Erdogan

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of the position of women in Muslim society with a case study focused on Turkey. The thesis deals with the position and rights of women in general on the basis of the interpretation of verses from the Qur'an. The section on Turkey includes basic information about the country, the historical development of Turkey since the founding of the Turkish Republic, as well as the current political situation in the country, focusing on the reign of the AKP party and President Recep Tayyip Erdogan. The thesis provides a comprehensive overview of the position of women in Turkey. Important international conventions concerning women are mentioned here and the position of women in family life, public and political spheres is discussed.

Key words

Islam, woman rights, Turkey, Koran, CEDAW, Istanbul Convention, position of women, Recep Tayyip Erdogan

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Mapa znázorňující počet muslimů v jednotlivých zemích. Uvedeno v procentech. Zdroj: World Population Review: Muslim Population by Country, 2022).	13
Obrázek 2 – Typy muslimských ženských pokrývek hlavy (Zdroj: 2021, Seznam zprávy)	23
Obrázek 3 Mapa – východní oblast Turecka, kde se vyskytují Kurdové a Syřané. Místo, kde je v Turecku nejvíce rozšířena polygamie.	52
Obrázek 4 – Celkové výdaje na vzdělání od roku 2011 do roku 2020, v tureckých lirách (Zdroj: TUIK, 2021)	59
Obrázek 5 – Mapa provincií Turecka – červeně označené pilotní provincie projektu „Dívky, pojd'te do škol“. (zdroj: UNICEF, nedatováno)	60
Obrázek 6 – Vyšší míra zapsání dívek do škol v prvním roce kampaně, 2003-2004 (Zdroj: Yazan, 2014)	61
Obrázek 8 – Vývoj v počtu dětí a dorostu bez školní docházky od roku 2011 do roku 2019. (Gümüş, Gümüş, 2013)	63

Seznam tabulek

Tabulka 1– Počet dívek, které se zapsaly do školy v průběhu kampaně. Vytvořeno autorkou na základě informací od Gümüş, Gümüş (2013)	62
Tabulka 2 – Přehled růstu gramotnosti u mužů a žen, věková skupina 15 a více	62
Tabulka 3 – Přehled negramotné populace	62

Seznam grafů

Graf 1 – Turecko: kojenecká úmrtnost od roku 1955 do roku 2020 (v počtu úmrtí na 1 000 živě narozených dětí). Zdroj: Statista 2022.	64
Graf 2 – Míra účasti žen na pracovním trhu v Turecku od roku 1990 do roku 2020 (v % ženské populace ve věku 15 +). Zdroj: ILOSTAT, 2022.	67

Seznam zkratek

AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi (Strana Spravedlnosti a rozvoje)
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen)
KADEM	The Women and Democracy Association
MoNE	Ministry of National Education
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizace zemí vyvážejících ropu)
UN	United Nations (Organizace spojených národů)
TUIK	Turkish statistical institute (Turecký statistický úřad)
UNFPA	United Nations Population Fund (Populační fond OSN)
UNICEF	United Nations Children's Fund (Dětský fond OSN)

Obsah

Úvod	8
1. Cíle a metody práce	11
2. Vymezení pojmů	12
2.1. Islám	12
2.1.1. Korán	13
2.1.2. Sunna	14
3. Interpretace práv ženy v Koránu	15
3.1. Manželství.....	17
3.1.1. Polygamie v manželství	18
3.1.2. Rozvod.....	20
3.2. Zahalování žen.....	21
3.3. Kontroverze v Koránu	24
4. Případová studie Turecko	25
4.1. Základní charakteristika Turecka.....	25
4.2. Historie novodobého Turecka.....	26
4.2.1. Vznik Turecké republiky a vláda Ataturka.....	26
4.2.2. Ženy a jejich role, práva za vlády Ataturka	28
4.2.3. Smrt Ataturka.....	30
4.2.4. Politický vývoj od roku 1960	31
4.3. Současné Turecko – vláda Recepta Tayyipa Erdoğana	34
4.3.1. Strana spravedlnosti a rozvoje	35
4.3.2. Období vlády AKP od roku 2002 do roku 2011	36
4.3.3. Období vlády strany AKP od roku 2012 po současnost	40
5. Žena v Turecké společnosti	42

5.1.	Právní ochrana žen – významné úmluvy	42
5.1.1.	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW).....	42
5.1.2.	Istanbulská úmluva	46
5.2.	Manželství.....	48
5.3.	Dětská manželství v Turecku a jejich vliv na dívky	49
5.4.	Postavení muže a ženy v rámci rodiny	51
5.5.	Polygamie v Turecku.....	51
5.6.	Domácí násilí	53
5.7.	Vraždy ze cti	55
5.8.	Oblečení žen – zahalování	55
5.9.	Přístup ke vzdělání.....	58
5.10.	Přístup ke zdravotní péči.....	63
5.11.	Pracovní příležitosti tureckých žen.....	66
5.11.1.	Zapojení žen do politiky	70
5.12.	Organizace v Turecku zabývající se situací žen	70
5.12.1.	KADEM – Asociace tureckých žen a demokracie	71
5.12.2.	Iniciativa „Zastavíme Femicidu“ - We will stop femicide	72
5.12.3.	KA-MER.....	73
	Závěr	74
	Seznam literatury	76

Úvod

Islám je kontroverzním tématem, které v dnešní době vyvolává řadu debat a diskuzí. Od roku 2011, kdy v USA proběhly teroristické útoky, západní společnost islámskému náboženství věnuje mnoho pozornosti. Se vznikem Islámského státu a rostoucí migrací z islámských zemí do Evropy se tento zájem ještě více znásobil. Média pravidelně přinášejí aktuální informace z islámských zemích. Problémem však je, jakým způsobem nás informují a jak tyto zprostředkované informace formují naše myšlení a jaký mají vliv na obraz islámského náboženství v západní společnosti. *Teroristické útoky. Islámský stát. Vraždy ze cti. Diskriminace žen v islámské společnosti.* Na islám je většinovou západní společností pohlíženo jako na kolébku zla. Častým tématem je postavení ženy v islámské společnosti. Média obvykle pojednávají o tom, jak špatně je s ženami v muslimských zemích zacházeno. Poukazují na nerovnocenné postavení žen a mužů ve všech sférách života. Jaká jsou ale fakta? Jak je postavení žen koncipováno v nejzásadnějším pramenu islámského náboženství, v posvátné knize Koránu?

V rámci této práce se autorka rozhodla zaměřit na Turecko, kde je 99,8 % občanů islámského vyznání. Turecko je také již delší dobu adeptem ke vstupu do Evropské unie. Jedním z důvodů, proč se Turecko ještě nestalo součástí EU je i fakt, že tam dochází k porušování lidských práv – mimo jiné i práv žen. Jak to tedy je s postavením a právy žen v Turecku? Liší se postavení žen na venkově a ve městě? Mají ženy stejný přístup ke vzdělání, zdravotnictví jako muži? Mají stejné příležitosti jako muži žít plnohodnotný život?

Turecko je zvláštním případem země, kde většina obyvatel je islámského vyznání, avšak islám by dle sekulárního systému země neměl zasahovat do politiky a výrazně tak ovlivňovat aspekty veřejného života, což je z pohledu islámu velmi neobvyklé. Většina zemí, kde převažuje islámské vyznání, je formována islámem a jeho zásady výrazným způsobem ovlivňují podobu celé země a společnosti. Jaká je ve skutečnosti situace v Turecku? Od roku 2002 se v Turecku v politice angažuje velmi kontroverzní a pozornost poutající osoba, Recep Tayyip Erdoğan, dnes na postu nejvyšším,

prezidentském. Erdoganova strana, zvaná AKP, se zavázala dodržovat principy sekularismu a pokračovat v cestě za demokracií. Strana má však silné islámské kořeny a v průběhu svého působení udělala několik zásadních kroků, kterými se snaží dostat islám do veřejného života a zvýšit jeho vliv na společnost země. Turecko se mění. Jakým směrem? Jak se tato změna v politice projeví na tureckou společnost? Jaký vliv bude mít společenská změna na postavení a roli žen?

Diplomová práce je rozčleněna na pět základních kapitol. V první kapitole pod názvem „Cíle a metody práce“ si autorka stanovuje základní výzkumné otázky a cíle práce. V této kapitole jsou taktéž charakterizovány metody používané při psaní této práce a uvedeny stěžejní literární zdroje. Autorka rovněž zmiňuje limity práce, se kterými se potýkala v průběhu psaní.

V druhé kapitole je věnována pozornost teoretickému vymezení, jsou zde rozebírány fundamentální znaky islámu, prameny islámu – Korán a Sunna. Náboženství islám je v této kapitole popsáno podrobněji z důvodu kontextu a pochopení ženské problematiky.

Třetí kapitola nesoucí název Interpretace práv ženy v Koránu se zabývá tím, jak jsou ženy vyobrazeny v islámu. Jsou zde uvedeny konkrétní verše z Koránu, hadísy týkající se žen a témat manželství, polygamie nebo zahalování.

Ve čtvrté kapitole se autorka zaměřuje již přímo na Turecko. Uvádí základní informace o Turecku a o historickém vývoji země, a to od založení Turecké republiky. Pozornost je směřována i k nynějšímu politickému režimu – je zde rozebrán politický vzestup Recepta Tayyipa Erdoğana a období vlády jeho Strany spravedlnosti a rozvoje.

V páté kapitole pod názvem „Žena v turecké společnosti“ jsou zmiňovány důležité úmluvy, které se zabývají právy žen. Je zde rozebrána Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen a Istanbulská úmluva. Úmluvy jsou analyzovány jak obecně, tak s ohledem na Turecko. Dále jsou zde otevírána témata jako jsou zásady manželství, vzdělání a pracovní příležitosti žen, domácí násilí, vraždy ze cti nebo oblečení žen se

zaměřením na kontroverzní zahalování. Tuto kapitolu pak uzavírají informace o organizacích, které se zabývají situací žen v Turecku. Najdeme zde podrobnější charakteristiky vybraných organizací, jejich cíle či přehled realizovaných projektů. Poslední částí práce je závěr, který shrnuje poznatky, ke kterým tato práce dospěla.

1. Cíle a metody práce

Tato diplomová práce se zaměřuje na postavení žen v muslimské společnosti. Součástí diplomové práce je případová studie zaměřená konkrétně na jednu vybranou zemi – Turecko. Cílem práce je podat ucelený přehled o problematice žen v Turecku a zjistit, jakým vývojem postavení žen prochází. V rámci práce si autorka stanovila následující výzkumné otázky, na které se bude snažit najít odpověď. První otázkou je „Jak je postavení žen charakterizováno v nejdůležitějším pramenu islámu, v Koránu?“ Další otázkou je „Jaká práva a možnosti mají ženy v Turecku?“ Třetí a poslední otázkou této práce je „Jak se postavení a práva žen v Turecku mění s časem?“

Vzhledem k charakteru práce a daným výzkumným otázkám si autorka pro svoji práci zvolila rešeršně – kompilační metodu. V první, přípravné, fázi dochází k vyhledávání a sběru relevantních dat a informací, které se svým charakterem hodí k účelům této práce. Další fáze spočívá v analyzování a organizaci informací. Finální fází je zpracování těchto dat a následná interpretace autorkou.

Při psaní této práce autorka využívala knižní i elektronické zdroje v českém i anglickém jazyce a hojně využívala veřejně dostupné databáze (např. tandfonline.com). K teoretickému vymezení základů náboženství – islámu, byla zásadní kniha „Korán“ od Ivana Hrbka (2010), který ji přeložil z arabského originálu, a také kniha „O Koránu“ (2006) od Bruce Lawrence. Pro vysvětlení historického kontextu byla zásadním zdrojem informací kniha Gabriela Pirického (2006) - „Turecko – stručná historie států“.

Autorka se v průběhu práce potýkala s problémem zdrojů v tureckém jazyce. Informace k organizacím zabývajících se situací žen v Turecku byly značně omezené. Tento problém se týkal také oficiálních stránek tureckých ministerstev. Zatímco v turečtině byly dostupné obsáhlé a podrobné informace k tématu, v momentě přepnutí jazyka do angličtiny bylo dostupné jen velmi omezené množství informací.

2. Vymezení pojmů

2.1. Islám

Islám je světové náboženství, které vyznává asi jedna pětina světové populace (Drenan, 2012). Jedná se o monoteistické náboženství, které vzniklo v 7. století na území Arabského poloostrova. Za zakladatele je považován prorok Mohamed. Člověk, který vyznává islám je nazýván muslimem. Islám může následovat každý, kdo věří v jediného boha – Alláha a v to, že Mohamed byl jeho posledním a jediným poslem (Commisceo Global, 2022). Islámské náboženství je nejmladší náboženství na světě a v dnešní době je považováno za nejrychleji se rozšiřující. Uvádí se, že islámskou víru dnes praktikuje kolem 2 miliard lidí. Po křesťanství je tedy islám druhé nejpočetnější náboženství, přičemž mnoho výzkumníků předpokládá, že muslimové v budoucnu, do roku 2050, počet křesťanů převýší (World Population Review, 2022).

Muslimskou populaci můžeme najít všude ve světě. Její největší koncentraci nalezneme v Jihovýchodní Asii, na Blízkém východě a v Africe. Země s největším počtem muslimů je Indonésie nacházející se v jihovýchodní Asii. Na území Indonésie žije až 231 milionů muslimů a tvoří tak s 87 % většinu indonéské populace. Vysoký počet muslimů se dále nachází v Pákistánu a Indii (World Population Review, 2022). Konkrétně v Turecku, kterému se budeme věnovat podrobněji v této práci, je 99% obyvatel islámského vyznání, tj. 74,5 milionů obyvatel (U.S. Department of State, 2018).

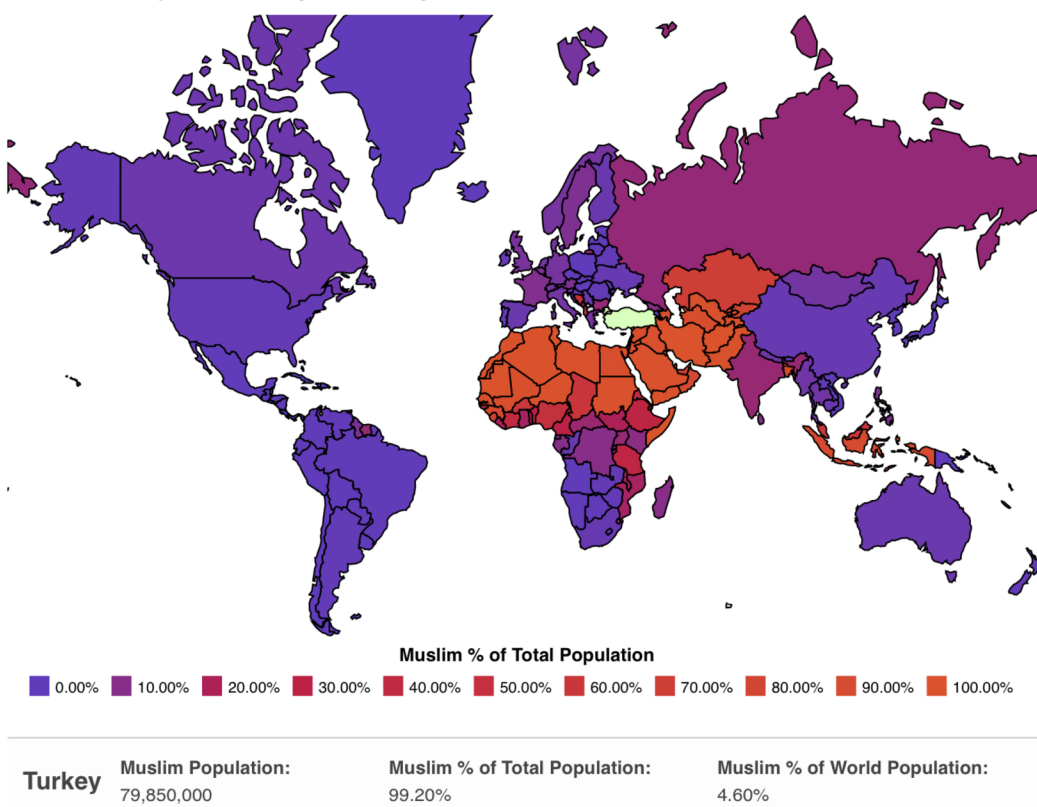
Hlavní dvě větve islámu jsou šíitský a sunitský islám¹. Existují však mnoho dalších skupin, které se odlišují vlastní interpretací islámu (Lhoťan, 2018). Právě odlišný výklad islámu vedl k napětí mezi různými muslimskými skupinami, zejména mezi Šíity a Sunnity, kdy toto napětí mnohdy přerostlo v ozbrojené konflikty či dospělo až k teroristickým aktivitám (World Population Review, 2022).

---

¹ Po smrti proroka Mohameda vyvstala otázka, kdo dál povede islámskou obec. Zatímco jedna skupina (šíité) trvala na tom, aby se další duchovní autoritou stal přímý příbuzný proroka Mohameda, druhá skupina (sunnité) měla názor, že by duchovní vůdce měl být volen (Lhoťan, 2018).

V islámském náboženství existuje pět základních principů/pilířů víry, které by měl správný muslim praktikovat. Prvním pilířem je šaháda – víra v jediného boha Alláha a víra v jeho proroka Mohameda. Druhým pilířem je sálát – pravidelná modlitba, pětkrát denně. Třetím pilířem islámu je zakát² – almužna, daň. Čtvrtým pilířem je saum³ – půst v měsíci Ramadánu. Pátým pilířem je hadždž – pouť do Mekky, kterou by měl každý muslim, pokud mu to podmínky dovolí, absolvovat alespoň jednou za život (Jain, 2021).

Muslim Population by Country 2022

Obrázek 1 – Mapa znázorňující počet muslimů v jednotlivých zemích. Uvedeno v procentech.
Zdroj: World Population Review: Muslim Population by Country, (2022).

2.1.1. Korán

Korán je nejdůležitější knihou islámského náboženství. Obsahuje rozsáhlou sbírku textů, jenž jsou považovány za zjevení boží a které byly přednášeny prorokem Muhammadem

² Zakát je daň z bohatství, která je každoročně vyplácena muslimy ve výši 2,5 % ze svého majetku. Zakát je dle islámského práva určen na podporu chudým v rámci islámské společnosti.

³ Během Ramadánu muslimové dodržují půst od východu do západu slunce, každý den po dobu 29 až 30 dnů. Ramadán probíhá v devátém měsíci islámského lunárního kalendáře.

v průběhu jeho prorocké činnosti. Samotný text Koránu byl sepsán až po smrti Muhammada, přičemž právě tento fakt již vyvolává mnoho kritiky. Dle muslimů Alláh do Koránu vložil úplný návod pro vedení lidstva ale i veškeré vědění o světě (Nawawí, 2008). Korán je rozdělen na 114 kapitol, které jsou nazývány súry. I přes to, že je kniha rozdělena do několika kapitol, Korán jako takový nepřináší žádný souvislý příběh, jedná se o soubor veršů (Bassiouni, 2012).

Jazyk koránu je velmi specifický, může tedy snadno docházet ke špatnému pochopení jednotlivých veršů, proto je nutné dávat si velký pozor při interpretaci. Právě špatná interpretace jednotlivých veršů vede k občasným vyhroceným názorům ve společnosti, ke zneužívání Koránu při obhajobě terorismu (Lawrence, 2007).

„Korán má více významových rovin. Ti, kteří mu naslouchají, jej vnímají mnoha způsoby, někdy vzájemně protichůdnými. Ti, kteří arabsky neumí, nemohou zachytit víc než pouhý zlomek jeho poselství. Omezená lidská zkušenost neumožňuje uchopit text Koránu v celé jeho šíři. Korán sepsaný arabsky je o něco užší než zjevení, kterého se dostalo Muhammadovi, je to zjevení druhotné. Korán sepsaný v arabštině a poté přeložený do dalšího jazyka je zjevením třetího řádu. Čím více jsme vzdáleni od původního zdroje zjevení, tím omezenější je naše schopnost pochopit jej.“ (Lawrence, 2007, strana 21)

V Koránu je ženám přímo věnována jedna kapitola s názvem „Ženy“, ale verše týkající se žen najdeme i v dalších kapitolách⁴. Jak jsou ženy vyobrazovány v Koránu, tomu se práce věnuje v samostatné kapitole 3 - Interpretace práv ženy v Koránu.

2.1.2. Sunna

Vzhledem k rozsáhlosti Koránu a stylu, ve kterém byla kniha napsána, muslimové hledali způsob, jak Korán vyložit a doplnit podrobnější informace, přiblížit ho tak lidem a umožnit jeho každodenní využití v životě. Právě proto vznikla sunna, druhý primární zdroj islámského práva po Koránu (Nawawí, 2008). Sunna je tedy souhrnný návod, jak

---

⁴ Např. v kapitolách – 2: Kráva, 65: Rozvod, 24: Světlo

by se muslimové měli chovat v každodenním životě. Je založena na svědectvích o činech a výrociích Muhammadových a tato svědectví jsou nazývána hadíthy (Nawawi, 2008). V sunně, stejně jako v Koránu, najdeme také hadíthy, které se věnují ženám. Můžeme zde najít hadíthy, které vyznívají pozitivně směrem k ženám, ale také ty opačné, které pro ženy vyznívají negativně a vyjadřují nadřazenost a větší důležitost muže proti ženě.

„Nejlepšími věřícími ve víře jsou ti, kteří mají nejlepší chování, a nejlepší z vás jsou ti, kdo se dobře chovají ke svým manželkám“ (Abu Hurarjra). Tento hadíth dle výkladu nabádá manžely, aby se k ženám chovali laskavě, neubližovali jim a snášeli jejich chyby. Na druhou stranu můžeme najít hadíthy, které poukazují na poslušnost ženy vůči manželovi. Příkladem nám může být hadíth: *„Zavolá – li si muž svou ženu do lůžka a ona k němu nepřijde a on se na ni bude přes noc zlobit, až do rána ji andělé proklínají“.* (Nawawi, 2008). V dalších hadíthech můžeme najít, že ženě není dovoleno se postit, když je muž při chuti nebo že když si muž ženu zavolá ke své potřebě, musí za ním přijít. Najdeme zde i hadíthy, které jsou velmi kontroverzní: *„Kdybych měl někomu poručit, aby před někým padl na tvář, poručil bych ženě, aby padla na tvář před svým mužem“* (Nawawi, 2008). Zároveň je nutné vzít v potaz, že prorok Muhammed měl k ženám úctu a ostatní věřící nabádal k tomu stejnému.

3. Interpretace práv ženy v Koránu

Jak již bylo zmíněno výše, Korán se ženám věnuje v samostatné kapitole nazvané „Ženy“, ovšem téma žen se prolíná i v dalších súrách, v různých verších. Dle Abdalatiho (2010) postavení ženy v islámu nepředstavuje žádný problém. Abdalati ve své knize *Zaostřeno na Islám* (2010) tvrdí, že žena je stejně důležitá jako muž, přičemž argumentuje tím, že islám dal ženám taková práva a výsady, jakým se jim v předislámské době ani v žádném jiném náboženství či systému nedostávalo. Pravdou je, že postavení ženy v Arábii před příchodem islámu bylo výrazně horší (Pavličková, 1994). Ženy v předislámské době byly podmaněny svým příbuzným nebo manželům. Byly považovány za majetek, neměly nezávislost ani moc, byly vyloučeny ze sociálních a politických rolí ve společnosti. Bylo s nimi zacházeno jako se sexuálními objekty bez jakéhokoliv respektu. V předislámské

době byli preferováni muži, proto bylo nežádoucí, když se rodině narodila dcera. Dcera byla pro rodinu přítěž, v důsledku toho bylo normální prvorozené dcery zabít (Jawad, 1998).

S příchodem Mohammeda a postupným vzestupem islámu se pro ženy mnohé změnilo, v porovnání s předislámskou dobou se ženám dostalo lepšího postavení. Nutné je však podotknout, že změna nenastala ze dne na den, ale s časem a postupnými kroky se postavení žen měnilo k lepšímu. Mohammed zakázal zabíjení prvorozených dcer (Korán, 16:57-60), nařídil mužům se o ženy starat a ustanovil i důstojné podmínky pro rozvod (Korán, 2:229).

Dle Abdalatiho (2010) muži a ženy byli stvořeni jako rovnocenné bytosti, náleží jim stejná práva a povinnosti, ale zároveň zdůrazňuje, že jejich společenské role jsou odlišné. Islám ženu považuje za rovnocenného partnera muže při rozmnožování lidstva a s mužem je rovnoprávná ve sdílení osobních a společných povinností. Před Bohem jsou si žena a muž také rovni. Poukazuje na fakt, že muž i žena mají stejné právo na vzdělání a vědění a na právo svobodně projevit svůj názor. Žena má stejná práva jako muž uzavírat smlouvy, podnikat, vydělávat a mít oddělené vlastnictví. Žena i muž mají stejná práva a povinnosti, které se vztahují k Bohu. Tyto povinnosti vůči Bohu jsou zmíněny v následujícím verši z Koránu.

„Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a přikazují vhodné a zakazují zavržením hodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči Bohu a Jeho poslu. Nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh mocný je i moudrý“. (Korán 9:71).

Islám dle Koránu přiznává ženám nárok na dědictví. Tady je ovšem nutné říct, že žena nemusí dostat stejný podíl jako muž, může se stát, že dostane menší část dědictví. Důvodem, proč tomu tak je, že dle islámu má muž větší zodpovědnost, musí se starat o ženu, o svou rodinu. Dle Abdalatiho (2010) právě muž nese břemeno veškerých finančních výdajů, zatímco žena údajně žádnou finanční zodpovědnost nemá. Islám tedy

počítá s tím, že o ženu je postaráno mužskými členy rodiny (manželem, bratrem, otcem nebo synem).

3.1. Manželství

V islámské kultuře je rodina jednou ze základních hodnot (Kropáček, 2015). Korán naznačuje, že skutečný a přirozený způsob, jak získat mír a spokojenost v životě, je prostřednictvím vztahu manžel – manželka (Jawad, 1998). Důležitým aspektem manželství je také naplňování sexuální touhy. Manželství z islámského hlediska pomáhá ovládat sexuální vášeň a směřovat ji správným směrem. Funguje také jako prevence proti cizoložství a smilstvu, které jsou v islámu zakázané (Jawad, 1998).

Na manželství islám pohlíží jako na něco posvátného a vážného, proto je tématu manželství a rozvodu v Koránu, ale i v hadísech věnována velká pozornost.

„A patří k Jeho znamením, že vám z vás samých manželky stvořil, abyste u nich klid našli. A vložil mezi vás lásku a dobro – a věru jsou v tom znamení pro lidi přemýšlivé“ (Korán, 30:21).

Manželství mezi mužem a ženou má být založeno na dobrovolnosti a nemělo by být uzavřeno pod nátlakem či ve strachu. Muži i ženy mají právo na výběr vhodného partnera dle svých preferencí. Při výběru partnera či partnerky by ovšem mělo být bráno v potaz, jak je člověk oddaný islámu (Ahmed, 2009). Nepřípustné ovšem je, aby si muž vzal ženu, která byla provdána za jeho otce. *„A neberte si za manželky ženy, jež byly provdány za vaše otce, leda že se to stalo už v minulosti. A věru je to hanebnost zavrženíhodná a způsob hmusný!“ (Korán, 4:22).* Korán se taktéž vymezuje proti veškerým příbuzenským vztahům a zakazuje incestní vztahy ⁵.

V islámu je také nemyslitelné, aby došlo k uzavření manželství mezi muslimkou a nemuslimem, muž si nesmí vzít nevěřící. *„Nevstupujte ve sňatek s modloslužebnicemi, a pokud neuvěří; a věřící otrokyně je věru lepší než modloslužebnice, i když se vám tato*

---

⁵ Viz Korán, 4:23

více líbí.“ (Korán, 2:221). Muži je však povoleno uzavřít sňatek s křesťankou či Židovkou.

Povinnosti v manželství jsou následující – povinností manžela je chovat se k ženě spravedlivě, laskavě a hlavně se o ženu (po)starat a zaopatřit ji. Žena by měla pečovat o blaho a úspěch manželství, nesmí muže urážet ani ho zraňovat (Abdalati, 2010). V intimní sféře manželství by měla dbát na to, aby pro manžela byla přitažlivá, žádoucí a ochotná. Manželka svého muže nesmí odmítnout (Jawad, 1998).

V době menstruace však manžela odmítnout může, respektive muž by od ženy během menstruace neměl požadovat intimní styk a nechat ji čas, aby se očistila. „*A dotazují se tě na menstruaci. Rci: To je neduh; zdržujte se tedy žen svých po dobu menstruace a nepřibližujte se k nim, dokud se neočistí. A když se očistí, přicházejte k nim tak, jak Bůh vám to přikázal. A Bůh věru miluje ty, kdož se kají, a miluje ty, kdož se očišťují!*“ (Korán, 2:222)

3.1.1. Polygamie v manželství

Polygamie je stav, kdy má muž či žena více manželů než jednoho. Vzhledem k tomu, že je ale v islámském náboženství ženě zakázáno mít více partnerů, měli bychom mluvit spíše o polygynii. O polygynii hovoříme v případě, kdy muž má více manželek (Abdalati, 2010). Tento typ svazku je v muslimských zemích stále velmi častý, příkladem může být zejména Saudská Arábie, SAE, ale i Turecko, a to i přes to, že v Turecku je polygamie oficiálně zakázaná (Kramer, 2020).

V Koránu je připuštěna možnost, že muž může mít více manželek v případě, že ke všem svým ženám bude stejně spravedlivý.

„Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům. . . berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si

vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládnou pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení.“ (Korán, 4:3)

Na polygarii je v mnoha nemuslimských společnostech pohlíženo velmi negativně (Kramer, 2020). V předislámské době byly polygamní svazky naprosto běžné, přičemž nebylo nezvyklé, že muž měl i více žen než čtyři. Proto lze na tento verš nahlížet i z jiného úhlu, alespoň byl počet žen omezen a byla jasně stanovena horní hranice. Důležité je při interpretaci tohoto verše věnovat pozornost části, kde se píše o spravedlivém chování k ženám. Další verš v Koránu totiž říká: *„Nikdy vám nebude možno, abyste byli spravedliví mezi ženami, i kdybyste si to přáli. Neprojevujte však jedné z nich úplnou náklonnost a nenechávejte jinou jakoby visící ve vzduchu! Dosáhnete-li dohody a budete-li bohabojní – vždyť Bůh je věru odpouštějící, slitovný.“* (Korán, 4:129). Dle komentátora islámu sira Sajjida Ahmada Chana se v reálném světě muž nedokáže k více ženám chovat stejně spravedlivě. Sir Sajjid vnímá polygarii (polygynii) za nepřípustnou a neislámskou, a proto považuje verše o vícero manželkách a povolení polygamie za mylný výklad (Lawrence, 2007).

Zatímco Abdalati (2010) polygarii považuje za součást islámu a poukazuje na důvody, proč polygarii islám povoluje. Zmiňuje, že v některých společnostech jsou ženy početně zastoupeny více než muži. Vysvětluje tak, že v případě, kdy by k této početní nerovnosti došlo v islámské společnosti a polygamie by zde byla zakázaná, bylo by hodně svobodných žen, které by nemohly naplňovat přirozenou potřebu partnerských vztahů. Těmto ženám by dle jeho názoru chyběla láska, porozumění a domov. V důsledku těchto nenaplněných potřeb by pak tyto ženy mohly svádět provdané muže, což Abdalati považuje za nemorální a věří, že by to mohlo destabilizovat celou rodinu a mít negativní vliv na morální hodnoty společnosti. Poukazuje také na fakt, že ne vždy je manželství naplněno štěstím a muži tak mají možnost hledat štěstí u jiných žen. Dle Heczka (2017) polygamie umožňuje řešit problém neplodnosti ženy, kdy žena není schopna muži porodit dítě. Muž však má stále právo uspokojit svoji touhu po dítěti a sňatek s jinou ženou, která mu dítě porodí, je řešením k uspokojení této potřeby. K polygarii se může muž uchýlit

také v případě, kdy žena není schopna plnit své manželské povinnosti z důvodu dlouhodobé nemoci nebo v šestinedělí (Musilová, 2010).

Zcela jiný názor na polygamiu měla mezinárodně uznávaná marocká socioložka Fatema Mernissi, která poukazyvala na to, že polygamie udržuje sexualitu žen pod kontrolou, zatímco mužům umožňuje mít více sexuálních vztahů (Mambrol, 2018). Takto nastavený systém dle Mernissi ponižuje ženství a činí ženy méněcennými, mnohoženství taktéž brání rozvíjet ve vztahu manželskou intimitu. Ve svých výzkumech poukazyvala na negativní psychologické účinky polygamie na ženy (Padder, 2020).

3.1.2. Rozvod

V případě, že manželství není šťastné a je nemožné, aby manželé spolu žili v harmonii, islám akceptuje rozvod, ale je primárně nežádoucí a brán jako až poslední možné východisko (Dogarawa, 2009).

Před samotným rozvodem by se manželé měli pokusit své problémy samostatně vyřešit, snažit se najít cestu, jak manželství udržet (Jawad, 1998). Pokud se jim to nedaří, pak musí být vybráni dva lidé, jeden ze strany manžela, druhý ze strany manželky, úkolem těchto lidí je dosáhnout smíru mezi nimi a pomoci jim urovnat spory. Až po těchto pokusech se může přistoupit k rozvodu (Abdalati, 2010).

Právo navrhnout rozvod mají muž i žena. S rozvodem oba musí souhlasit. Pokud jeden nesouhlasí, musí rozhodnout soud. Po rozvodu následuje takzvaná čekací lhůta v délce 3-12 měsíců, během této doby se žena nesmí znovu provdat. Tato čekací lhůta dává manželům možnost uvědomit si, zda chtějí opravdu žít bez sebe. Pokud se jejich postoj k manželství změní a zjistí, že se do manželství chtějí vrátit, mohou tak učinit. Rozvod by v tomto případě byl neplatný (Abdalati, 2010).

„ Když se rozvedete se svými ženami a přijde lhůta jejich, pak si je buď ponechejte podle zvyklosti, anebo je propusťte podle zvyklosti, avšak nezdržujte je násilím, překračující tak omezení Boží. Kdo tak činí, ten sám sobě škodí. “ (Korán 2:231)

Co se rozvodu týče, je k ženám Korán velmi shovívavý. Důraz je kladen na muže a jejich slušné chování k ženám při rozvodu, přičemž je zohledněna i situace, kdyby žena po rozvodu zjistila, že se svým manželem čeká dítě. *„ Ubytujte ženy své po rozvodu tam, kde sami bydlíte, podle možností svých. Nečiňte jim žádnou újmu s úmyslem je utiskovat. Jsou-li těhotné, přispívejte jim, pokud neporodí! A jestliže kojí pro vás dítě vaše, dávejte jim jejich odměnu a dohodněte se vzájemně podle zvyklosti uznané, však narazíte-li na obtíže, dejte je kojit ženě jiné! “ (Korán, 65:6)*

3.2. Zahalování žen

Zahalování žen je úzce spjato s islámskou kulturou. Je pravdou, že zahalování žen se zvláště rozšířilo v arabských kulturách a přetrvává dodnes. Ovšem nutno dodat, že zahalování existovalo již před příchodem islámu a bylo běžné i v jiných společnostech a náboženstvích, ostatně i na zahalené židovky a jeptišky dnes narazíme běžně. (Juwairiyah, 2019). V době starého Řecka, Říma bylo nošení šátků obvyklé a představovalo symbol vznešenosti (Havlíková, 2014).

Zahalování muslimských žen je v současnosti stále aktuální téma, které ve společnosti budí mnoho rozpaků. Na zahalené ženy je nahlíženo v nemuslimských kulturách většinou negativně. Typickým názorem, který v západních společnostech převládá, je, že zahalování je ženám přikázáno mužem nebo rodinou, má prameny v Koránu a diskriminuje ženy (Kramer, 2020). Je však nutné brát v potaz to, že i když tento názor převládá, nemusí být pravdivý. Zahalovat se je často rozhodnutím samotných žen. Za zmínku stojí i fakt, že v mnoha evropských zemích bylo zahalování obličeje na veřejnosti zakázáno.⁶

---

⁶ Od roku 2018 platí zákaz zahalování obličeje v 6 evropských zemích – Francie, Belgie, Bulharsko, Lotyšsko, Rakousko, Dánsko.

Korán se tématu zahalování věnuje velmi okrajově.

„A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A necht' spustí závoje své na nadra svá. A necht' ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům nebo synům svých manželů nebo bratřím nebo synům svých bratří či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chtiče, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A necht' nedupou nohama, aby lidé postřehli ozdoby, které skrývají. A konejte všichni pokání před Bohem, ó věřící, snad budete blažení!“ (Korán, 24:31)

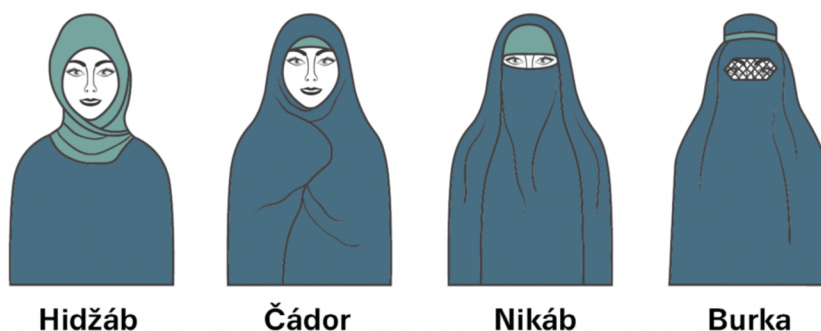
Korán ženy vyzývá k cudnosti⁷. Ženám doporučuje nosit skromné oděvy, bez zbytečných ozdob a měly by mít zakrytá prsa a oblast genitálií. Nikde v Koránu však není jasně řečeno, že ženy musí nosit šátek (hidžáb) a zakrývat své vlasy. Důvodem, proč by se ženy měly zahalovat, je, aby nepřitahovaly mužské pohledy a neprobouzely v nich sexuální touhy. V muslimských společnostech je přísně zakázán jakýkoliv intimní kontakt mimo manželství. Ženy by tak zahalení mělo chránit před nechtěnými pohledy mužů. Pro mnohé ženy je šátek symbolem tradice a sepětí s Bohem (Kropáček, 1996).

Zahalování muslimských žen v jednotlivých arabských zemích nemá jednotnou formu. To je způsobeno právě tím, že Korán přímo nestanovil, jak by oděv měl vypadat. V islámu existuje mnoho myšlenkových směrů, což dává prostor různým interpretacím. Existují různé pohledy na to, jak moc a jakým způsobem by měla být žena zahalena. V některých zemích je zahalování žen přímo nařízené státem (Irán), jinde je zahalování vnímáno jako kulturní zvyk. Mezi základní formy zahalení patří hidžáb, čador, nikáb a burka. (Slininger, 2014).

---

⁷ Korán, 24:30. K cudnosti jsou zároveň vyzváni všichni věřící – tedy i muži. „Řekni věřícím, aby cudně klopili zrak a střežili svá pohlaví – a to je pro ně čistší, vždyť Bůh dobře je zpraven o všem, co konají“.

Obrázek 2 – Typy muslimských ženských pokrývek hlavy (Zdroj: 2021, Seznam zprávy)

Nejrozšířenější způsob zahalování je pomocí hidžábu, tedy šátku, který zahaluje vlasy, ramena s dekoltem a šíjí. Typicky se nosí v muslimských zemích s mírnějšími zákony. Mezi tyto země můžeme zařadit ty, které následují liberálnější výklad islámu, nebo sekulární státy, kam patří například Turecko (Kutka, 2018).

Jednoznačně nejkonzervativnější a taky nejvíce diskutovanou a kontroverzní formou zahalení je burka. Žena má burkou zahaleno celé své tělo. V oblasti očí má průhlednou síťku, která jí jen s potížemi umožňuje pozorovat vnější svět. Ženy v burkách najdeme zejména v Afghánistánu, Pákistánu či ve Spojených arabských Emirátech. (Kutka, 2018) Problémem burky je to, že člověk velmi těžko rozezná, kdo se pod ní opravdu skrývá. Se vzrůstající mírou terorismu ve světě je nošení burky nežádoucí zejména z bezpečnostních důvodů (Britton, 2016).

Způsob zahalování je ovlivněn kulturou, tradicemi a zvyky (Slininger, 2014). V Turecku je zahalování v mnoha oblastech stále běžné, více tuto problematiku probereme v samostatné kapitole 5.8.

3.3. Kontroverze v Koránu

Ve společnosti panuje názor, že žena je v islámu podřízena muži a nemá stejná práva. Pravdou je, že v Koránu se objevují velmi kontroverzní verše, které na první čtení vypovídají spíše ve prospěch muže a poukazují na podřízenost ženy.

Jeden z těchto veršů je tento: *„Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký (Korán, 4:34).*

V tomto verši je přímo řečeno, že muži jsou důležitější než ženy. Zároveň je tohle nadřazené postavení zdůvodněno tím, že muži se o ženy starají, mají tudíž více povinností. Ve snaze vysvětlit/objasnit tento verš bylo napsáno spousta článků, jelikož právě tento verš vzbuzoval mnoho pozornosti kvůli použitému slovnímu spojení „bijte je“. Ačkoliv dle tohoto verše je umožněno muži ženu uhodit, tak by se k tomuto činu měl uchýlit až po posouzení závažnosti ženina provinění a měl by upřednostňovat jiné formy „trestu“. Prorok Mohamed bití ženy dovolil neochotně, avšak uznal, že na některé ženy by tato praktika mohla být účinná, aby změnily své způsoby. Zároveň, ale zdůraznil, aby žena nebyla bita do obličeje ani krutě (The Muslim Vibe, 2019)

„Proti těm z vašich žen, jež dopustí se hanebnosti, vezměte jako svědky čtyři z vás. A jestliže tito to dosvědčí, podržte ženy v domech, dokud smrt je nezavolá anebo Bůh pro ně nepřipraví nějaké východisko.“ (Korán, 4:15)

4. Případová studie Turecko

4.1. Základní charakteristika Turecka

Turecká republika se nachází na pomezí území Malé Asie a Evropy (Muftuler, Bac, 2012). Celková rozloha činí 783 562 km² (TUIK, 2022), a i když se z 97 % země nachází na asijském kontinentě, mnohými je Turecko považováno za součást Evropy. Právě kvůli této specifické geografické poloze zde dochází ke střetu dvou výrazně odlišných civilizací a kultur – asijské a evropské (Müftüler-Baç, 2012).

Turecko má dlouhou a bohatou historii, v důsledku strategické polohy na pomezí tří kontinentů – Afriky, Asie a Evropy byla tato oblast velmi brzy osídlena a procházely jí obchodní cesty. Země patřila v minulosti do říše Chetitů, Peršanů, Římanů a Arabů. Tato pestrá minulost zde zanechala stopy různých kultur (Svojtka a další, 2005)

Obyvatelstvo

Celkově na území Turecka žije 83 600 562 obyvatel. Ženy představují 49,9 % a muži 50,1% populace Turecka (TUIK, 2021). Obyvatelstvo tvoří ze 75 % převážně Turci, další nejpočetnější skupinou jsou Kurdové s 18 % procenty. Ostatní menší etnické skupiny tvoří zbývajících 17 % z celkové populace (World Population Review, 2022). Turecko se člení na 81 provincií, největší hustota zalidnění je ve velkých městech na západě země. V Istanbulu žije přes 15, 4 milionů obyvatel, v hlavním městě Ankaře 5,6 milionů obyvatel. Turecko je jednou ze zemí, která je nejvážněji postižena problémy vyplývajícími z regionálních rozdílů. Socioekonomické podmínky jsou výrazně odlišené v jednotlivých částech země. Zatímco západ je poměrně rozvinutý a vysoce urbanizovaný, většina obyvatel na východě země žije ve venkovských oblastech a životní úroveň na východě země je výrazně horší. Obecně lze konstatovat, že životní úroveň se při pohybu směrem ze západu na východ zhoršuje (Ilkcaracan, 1998).

Politický systém

Turecko je sekulární republika. Od roku 1920 v Turecku fungoval parlamentní systém, to se však změnilo v roce 2017. Od tohoto roku je v zemi prezidentský systém, kde je prezident jak hlavou státu, tak i hlavou parlamentu a vládní strany. Prezident má

v takovém systému více pravomocí – může jmenovat ministry bez souhlasu parlamentu, navrhnout rozpočet. Taktéž má vliv na podobu soudního aparátu a jejich členy. Dále disponuje právem, které mu umožňuje rozpouštět parlament nebo vyhlásit výjimečný stav v zemi (Lahučková, 2017). Volby se konají každých 5 let a současně probíhají jak volby prezidentské, tak i volby do parlamentu.

Mezinárodní vztahy

Turecko je díky své strategické poloze na pomezí Blízkého Východu a Evropy geopolitickým aktérem a je součástí mnoha významných mezinárodních organizací. Turecko je členem NATO, OSN, Rady Evropy, OPEC, OECD či Organizace Islámské spolupráce (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2022). Turecko taktéž dlouhodobě usiluje o vstup do Evropské unie. Orientace na Evropu započala již za dob prezidenta Atatürka. Vztahy Turecka a EU se datují již od roku 1959, kdy Turecko požádalo o přidružení k EHS s cílem o navázání hospodářské spolupráce. Politický vývoj, anexe Kypru a porušování lidských práv však doteď vstupu do Evropské unie bránily (Euractiv, 2016). Jednání o připojení Turecka k EU stále pokračují a Erdogan na setkání s velvyslanci 13. ledna 2022 oznámil, že přistoupení k EU a získání plného členství v organizaci nadále patří mezi priority současného Turecka (Hurriyet Daily News, 2022).

4.2. Historie novodobého Turecka

Turecko bylo po dobu dlouhých šesti století součástí rozsáhlé Osmanské říše. Osmanští císaři odvozovali svou moc a legitimitu od náboženství a své invaze ospravedlňovali náboženskými mandáty. Právní systém byl založený na islámském právu šaría a byl centralizován (Pirický, 2006).

4.2.1. Vznik Turecké republiky a vláda Atatürka

Po zániku Osmanské říše v roce 1923 založil Mustafa Kemal⁸ Tureckou republiku. Jednalo se o vůbec první republikánskou formu vládnutí v islámském světě (Pirický,

---

⁸ Mustafa Kemal – zakladatel novodobého sekularizovaného Turecka, známý pod jménem Atatürk neboli Otec Turků

2006). Již od vzniku nového tureckého státu se Mustafa Kemal soustředil na reformy, které by oddělily náboženství od veřejného života. Jeho snahou bylo Turecký stát modernizovat a přiblížit ho více západním zemím a jejich hodnotám (Siegl, 2010).

Sám Mustafa Kemal byl již od mládí proti tradičnímu islámu a jeho přesahům do každodenního života a politiky. Arabsko-perskou kulturu a politický islám považoval za pramen všeho zla, zatímco západní svět vnímal jako civilizovaný, hodnotný a vhodný (Özdemir, 2010). Nový stát budoval na základě šesti principů – nacionalismus, sekularismu, republikanismu, etatismu, revolucionismu a populismu (Yildirim, 2005). Těchto šest principů, jenž jsou známé především pod pojmem kemalismus, se stalo oficiální ideologií Tureckého státu a v roce 1937 byly taktéž zakotveny v ústavě Turecka (Siegl, 2013).

Ihned po vyhlášení republiky se začalo pracovat na nové ústavě. Původní ústava z roku 1876 byla nevyhovující, jelikož byla založena na islámských hodnotách a právu šaría. V dubnu 1924 byla přijata nová, moderní ústava, ve které bylo stanoveno, že Turecko se stane oficiálně republikou a jazykem bude turečtina. Hlavním městem byla ustanovena, i přes nevoli Istanbulu, Ankara. V ústavě bylo taktéž zakotveno státní náboženství – islám a rozdělení moci na výkonnou, zákonodárnou a soudní (Ahmad, 1993, Pirický, 2006).

Krátce po vzniku republiky, v roce 1924, také proběhly významné náboženské reformy. Bylo zrušeno ministerstvo náboženských záležitostí a z náboženských škol se staly školy státní. Byly eliminovány nebo zakázány islámské spolky (Seker, 2007). Všechny islámské instituce včetně mešit se tak ocitly pod přímou kontrolou vlády. Dále byly zrušeny soudy, které rozhodovaly podle práva šaría. Mustafa Kemal vnímal islám jako příčinu politického, sociálního a ekonomického úpadku, a právě důslednou státní kontrolou náboženství chtěl tomuto úpadku zabránit (Taspinar, 2008). V roce 1928 pak byla v ústavě odstraněna část týkající se oficiálního náboženství Turecka. Islám tak přestal být oficiálním náboženstvím země a Turecko bylo prohlášeno za plnohodnotný sekulární stát (Eligür, 2010). V letech 1934 až 1949 byla pozastavena náboženská výuka na všech stupních škol a islám se vyučoval pouze v rámci hodin dějepisu (Pirický, 2006). V roce 1928 proběhla další významná reforma, kdy byla arabská abeceda nahrazena latinkou (Foss, 2014). Arabská abeceda byla vnímána jako jeden ze zdrojů zaostávání

tureckého národa, zatímco latinka byla vnímána jako pokroková a taktéž brána jako účinný způsob, jak dosáhnout odtrhnutí země a celé turecké společnosti od blízkovýchodních tradic (Yildirim, 2005).

Zatímco západní část Turecka tyto změny vítala, východní část Turecka, kde žije i nejpočetnější menšina, Kurdové, se změnami v tak rozsáhlé míře nesouhlasila. Víra byla v těchto oblastech Turecka v lidech silně zakořeněna a tamní lidé tyto změny nesli nelibě. Dokonce zde vypuklo povstání, to bylo však velmi krutě potlačeno tureckou armádou, která aktivně pomáhala udržovat principy kemalismu. Jakékoliv pokusy o svržení Mustafa Kemala a principů sekularismu vedly k tvrdým represím vůči opozici a vzbouřencům (Pirický, 2006).

4.2.2. Ženy a jejich role, práva za vlády Atatürka

Ataturk již od počátku zdůrazňoval důležitost ženy pro rozvoj země. Zastával názor, že ženy jsou stejně důležité jako muži pro dosažení ekonomického a sociálního pokroku země a zahájil tak reformy, které by ženám zajistily rovná práva a příležitosti (Füle, 2010).

„Náš národ se rozhodl, že bude silným národem. To od nás dnes mimo jiné vyžaduje, abychom ve všech ohledech zajistili pokrok našich žen. Proto budou naše ženy, stejně jako naši muži, osvícené a vzdělané.“ (Ataturk, 1923, Füle, 2010).

Nová ústava s sebou přinesla i výrazné změny v oblasti rodinného práva. Jak u dívek, tak u chlapců se změnil věk, kdy mohli začít sexuálně žít. U dívek se tento věk zvedl z devíti let na patnáct. U chlapců z jedenácti let na sedmáct. Zatímco za dob Osmanské říše byla povolena polygamie, nově přijatá ústava ji striktně zakazovala (Arat, 2000). Taktéž byly zakázány církevní sňatky (Pirický, 2006). Před vstupem do manželství lidé museli prokázat, že nejsou v jiném manželském svazku. Pokud by i přes to ke sňatku došlo a později se zjistilo, že jeden z nich byl v manželském svazku, tak by manželství bylo prohlášeno za nelegální a neplatné. Rovněž u rozvodů byla nastavena stejná práva jak pro ženy, tak i muže. Rozvod byl možný pouze prostřednictvím soudního systému, který zaručoval, že proběhne pro obě strany spravedlivý proces. Nová ústava však stále zachovávala patriarchální systém turecké společnosti a neumožňovala tak absolutní

rovnost mezi manželi (Abadan-Unat, 1978). Muž byl brán jako oficiální hlava rodiny, manželka měla následovat jeho kroky, nebylo ji umožněno rozhodovat o místě bydliště a její role spočívala především v péči o domácnost. Pokud žena chtěla pracovat, musela získat souhlas manžela. Povinností muže bylo se o ženu starat a finančně ji zaopatřit (Zeytinoglu, Bonnabeau, 2015).

Ženám bylo umožněno účastnit se veřejného života. Turecká žena tak mohla vystoupit ze zavedeného systému, kdy měla především tradiční roli ženy v domácnosti. (Pirický, 2006). V roce 1925 byl přijat zákon o vzdělání, který umožňoval všem vzdělávat se bez ohledu na pohlaví. Vzhledem ke změnám ve všech aspektech života došlo i na změnu stylu oblékání. V roce 1925 byl přijat nový zákon o odívání, který se dotkl jak mužů, kterým bylo zakázáno nosit fez⁹, tak žen. Existovaly předpisy, které zakazovaly ženám nosit kavuk (pokrývku hlavy)¹⁰ a abāju¹¹ na veřejných místech. Dalším důležitým krokem ke zlepšení pozice žen ve společnosti byl získání politických práv. Faktem je, že ženy byly při budování nového tureckého státu v průběhu 20. – 30. let 20. století velmi aktivní. V roce 1923 ženy dokonce založily svou vlastní politickou stranu – Ženskou lidovou stranu (Leake, 2012). Hlavním motivem pro založení politické strany bylo přesvědčení o důležité roli ženy při budování tureckého národa. Představitelky věřily, že ženy jsou významnou společenskou silou, jež přispívá k blahobytu a ke zlepšování společnosti. Strana usilovala o integraci žen do veřejného života, přičemž jedním z hlavních, dlouhodobých cílů bylo pro ženy získat politická práva (Çakır, 1993). Kemalistické elity, které budovaly nový turecký stát, ale nepodporovaly vznik dalších politických stran a upřednostňovaly vládu jedné strany, proto Ženská lidová strana nebyla oficiálně uznána (Leake, 2012). Ženám bylo doporučeno místo politické strany založit sdružení. V roce 1924 tak vznikl první oficiální ženský spolek – Turecký svaz žen. V letech 1930 a 1934 ženy získaly právo volit v místních a celostátních volbách (Şahin, 2012). Ženy rovněž měly právo kandidovat do politiky. V roce 1935 mělo Turecko v parlamentu 17 žen, což

---

⁹ Fez je pokrývka hlavy, která se nosí především v islámských zemích. Mužský fez má černý nebo modrý střípek, ženský fez bývá ozdoben perlami nebo zlatem. Fez byl v minulosti používán i v rakouko-uherské armádě, nosili ho vojáci a poddůstojníci.

¹⁰ Kavuk – druh oblečení, mužská pokrývka hlavy

¹¹ Abája – druh oblečení, šaty, které zakrývají celé tělo, výjimkou jsou pouze oči, které zůstávají nezakryté

byl v té době jednoznačně velký úspěch. Pro srovnání - v roce 1935 v Evropě nebylo v některých zemích ani volební právo pro ženy, můžeme tedy říct, že v tomto směru bylo Turecko velmi pokrokové (Sahin, 2011). V momentě, kdy ženy měly právo volit a být voleny, stát shledal, že Turecký svaz žen již splnil svůj cíl a označil ho za nepotřebný (Diner, Tokas, 2010, Çakır 2007). V té době u vládnoucích elit převládal názor, že ženy již dosáhly potřebných práv a žádné další problémy nebylo třeba řešit. Na základě tohoto názoru byla Unie rozpuštěna (Gözdaşoğlu, Küçükalioglu, 2020).

Mustafa Kemal měl o Turecku jasnou představu, za kterou si stál a podnikal všechny kroky k jejímu naplnění. Jako prezident měl mnohem větší moc než strany a parlament (Yılmaz, 2008). Vládl autoritativně a i přes to, že se pravidelně každé čtyři roky konaly volby, výsledky byly předem dány ve prospěch jeho Republikánské lidové strany. Od roku 1931 bylo Turecko prohlášeno za zemi s jedinou politickou stranou (Pirický, 2006).

4.2.3. Smrt Atatürka

V roce 1937 Atatürk zemřel a naskytla se otázka, jakým směrem se Turecko dál bude vyvíjet. Atatürkovi se za patnáctiletou soustavnou vládu podařilo z dříve muslimského osmanského Turecka vybudovat moderní a nezávislý stát (Pirický, 2006).

Po Atatürkově smrti se stal prezidentem İsmet İnönü, blízký přítel a pravá ruka Atatürka. Svoji politickou pozornost İnönü směřoval především na obranu země a na zahraniční politiku. Dělo se tak zejména kvůli vývoji na mezinárodní scéně, kdy svět procházel druhou světovou válkou. Budoval silnou armádu, zároveň však Turecko působilo na mezinárodním poli, po dobu druhé války, jako neutrální hráč a aktivně se téměř až do konce do války nezapojovalo (Ahmad, 1993). V únoru 1945, kdy už se druhá světová válka blížila ke konci a bylo téměř jisté, že Turecko válka nepoznamená, vyhlásilo válku Německu. Turecko tak učinilo proto, aby předešlo politické izolaci. Země po druhé světové válce opět zvolila prozápadní orientaci, jak tomu bylo i za vlády Atatürka. V roce 1952 vstoupilo Turecko do NATO (Taspinar, 2012).

50. léta 20. století v Turecku jsou charakterizovaná snahou o zavedení demokracie. V roce 1945 v Turecku vznikla první opoziční strana – Demokratická strana. V roce 1950 se v Turecku uskutečnily první svobodné volby a nově vzniklá opoziční Demokratická strana se stala jejich vítězem (Taspinar, 2012). Vítězství bylo výrazné, prezident Inonu výsledky voleb akceptoval a se svojí republikánskou stranou, která se u moci držela dlouhých třicet let, se stáhl do opozice (Ahmad, 1993).

Od demokratů se očekávalo prohloubení a posílení demokratického systému v zemi, opak byl ale pravdou. Vláda přijala zákony, které omezovaly svobodu tisku, autonomii vysokých škol i opoziční aktivity. Místo hospodářské liberalizace byla posílena kontrola hospodářství státem. Demokratická strana se taktéž stavěla k náboženské identitě smířlivě a poskytla věřícím muslimům širší prostor pro vyjádření víry (Siegl, 2010). Do škol se opět vrátila výuka náboženství a vydávala se náboženská literatura, taktéž se začaly budovat nové mešity (Pirický, 2006). Tyto změny uvítalo zejména venkovské obyvatelstvo, jež bylo hlavní skupinou, která Demokratickou stranu volila. Venkované, u kterých byla islámská víra zakotvena, tyto změny vnímali pozitivně. Ovšem inteligence a obyvatelé měst tyto změny vnímali jako protiprávní a porušující zásady kemalismu. Nelze však jednoznačně říct, že by se Demokratická strana snažila odklonit od sekularismu, vnímala však venkovské obyvatelstvo jako důležitou volební sílu a uvědomovala si, že islám má v jejich životech důležitou roli (Siegl, 2010). I přes to, že se Demokratická strana zapřičinila o větší vliv náboženství v Turecku, v jistých směrech stále probíhala westernizace a modernizace společnosti (Pirický, 2006). Větší benevolence k islámskému náboženství se nelíbila turecké armádě, která se v zemi už od dob založení novodobého Tureckého státu těšila velké popularity a úctě společnosti. Armáda měla taktéž funkci ochránců ideologie Mustafa Kemala a sekularismu Turecké republiky (Özbudun, Hale, 2010).

4.2.4. Politický vývoj od roku 1960

V roce 1960 armáda svrhla vládu Demokratické strany. Hlavním motivem pro tento krok bylo to, že Demokratická strana kemalismus za dobu svého působení upozadila a snažila

se uplatňovat autoritativní metody vládnutí (Siegl, 2013). Prezident republiky byl sesazen a někteří členové Demokratické strany byli popraveni - mezi nimi i předseda strany Menderes, který dlouhá léta vedl Demokratickou stranu a určoval její politiku a směřování (Pirický, 2006).

Od roku 1960 Turecku vládla armáda. Během svého krátkého ročního působení vojenská junta připravila reformu ústavy, která se oproti té původní z roku 1926 velmi lišila. Nová ústava poskytla větší politické svobody a tolerovala dříve nepřipustné politické aktivity. Byla vytvořena horní komora parlamentu, senát (Karpat, 1972). Došlo k přechodu z většinového systému na proporcionální systém v dolní komoře parlamentu, což umožnilo menším stranám dostat se do sněmovny a bylo tak zabráněno tomu, aby dále docházelo k mocenskému monopolu stran, který byl nastolen za dob vlády republikánů a poté i demokratů (Pirický, 2006). Nově byly vytvořené ústavní soudy, které měly dohlížet na dodržování právního systému. V ústavě byla garantována svoboda soudnictví, tisku a vysokého školství. Zásadní bylo také vytvoření Rady národní bezpečnosti (RNB), jejímž úkolem bylo radit vládě v otázkách bezpečnosti, a to jak domácí, tak zahraniční. V průběhu let si RNB vybuodovala silnou pozici a kontrolovala tureckou politiku a samotné politiky (Siegl, 2013). Po stabilizaci situace v zemi se v roce 1961 konaly volby, které vyhrála republikánská strana, druhá skončila nově vzniklá strana – Strana spravedlnosti. Strana spravedlnosti měla vazby na Demokratickou stranu a byla považována za její pokračovatelku. Inonu mohl po vítězství ve volbách, po dlouhých 11 letech v opozici, opět sestavit vládu. Koncem 60. let se na politické scéně objevuje nově vzniklá strana – islámská Strana národního řádu pod vedením Necmettina Erbakana. Strana se stavěla do opozice a proti sekulárnímu uspořádání státu (Pirický, 2006)

Období mezi léty 1965–1970 nebylo pro Turecko příliš dobré. Země se potýkala s politickou nestabilitou, docházelo k neustálému střídání vlád. Turecko bojovalo s krizí, v zemi se stupňovala nespokojenost, docházelo k nepokojům a střetům v ulicích. V roce 1971 se armáda opět aktivně zapojuje do dění (Jawad, 1993). Reagovala na situaci, kdy vláda Demirela, který se stal předsedou turecké vlády v roce 1965, nedokázala zastavit nepokoje a pouliční násilí. Nutno podotknout, že se však nejednalo o převrat jako v roce

1960. Armáda předložila vládě ultimátum, kdy požadovala vytvoření silné vlády, která by situaci v zemi stabilizovala a opět by se soustředila na dodržování principů kemalismu (Pirický, 2006). Až v případě, kdy by vláda tohle ultimátum nedodržela, hrozilo, že by armáda v zemi plně převzala moc.

V roce 1971 se premiérem stává Nihat Erim, zástupce republikánské strany. Za vlády Erima se změnila část ústavy – byla omezena svoboda tisku, zrušila se autonomie univerzit, rozhlasu i televize. Období od 70. let do 80. let nejlépe popíše slovo „turbulentní“. Nestabilita, boje mezi politickými stranami, neschopnost se domluvit, střídání vlád, rostoucí vliv islámu, náklonnost k islámským zemím, odklon od Západu. K nestabilní politické situaci se přidala krize ekonomická. Rostlo zadlužení země, zvyšovala se inflace (Pirický, 2006).

Zásadní zlom přichází v roce 1980, kdy na scénu opět přichází armáda s cílem očistit systém od neúspěšných politiků a stabilizovat situaci v zemi. Po převratu bylo tisíce lidí zatčeno, došlo i na popravy levicových politiků (White, 2008). Armáda rozpustila parlament a vládu, zakázala činnosti politických stran. Moc v zemi přebrala Národní bezpečnostní rada, která sestavila novou vládu v čele s dosazeným admirálem Ulusuem. (Pirický, 2006). Armáda kontrolovala dodržování pořádku v zemi, řídila školy a měla pod kontrolou tisk. Vznikaly nové politické strany, protože ty, které v Turecku působily před převratem, byly zakázané. (White, 2008). Při snaze eliminovat vliv menších stran a stabilizovat politickou situaci v zemi, bylo v Turecku zavedeno pravidlo, které stanovilo, že politická strana, která nedosáhne alespoň na 10 % hlasů, nezíská křesla v parlamentu. Politické strany byly taktéž pod kontrolou armády. V době studené války rostly v Turecku sympatie k levicovým myšlenkám, k socialismu, komunismu. Ve snaze čelit levicovým ideologiím, armáda a tehdejší vláda podpořila tzv. nový model nacionalistického náboženství. Vizí bylo pomocí islámu dosáhnout sjednocení společnosti (White, 2008). V roce 1983 se k moci dostává Vlastenecká strana v čele s předsedou Turgut Özalem, která vládla až do roku 1991. Özal ihned po svém nástupu do funkce premiéra začal pracovat na ekonomické stabilizaci země (Jawad, 1993). V době jeho vlády se Özal, jako člověk silně věřící zasadil o větší vliv islámu v tehdejší turecké společnosti. Ve školách

byla zavedena rozšířená náboženská výuka, na území Turecka se hojně stavěly mešity, funkce na ministerstvech měli možnost vykonávat náboženští konzervativci (White, 2008).

Vlasteneckou stranu Özala v roce 1991 po vyhraných volbách střídá Strana pravé cesty, která byla nakloněna liberalizaci země a navázání užší spolupráce s EU. V roce 1993 se premiérkou strany stává Tansu Čiller, vůbec první žena na této pozici v tureckých dějinách. Strana ovšem nebyla příliš úspěšná, nedařilo se jí stabilizovat ekonomickou situaci země. V roce 1995 proběhly volby, které vyhrála strana Prosperity v čele s Erbakanem. Strana měla silné proislámské zaměření (Pirický, 2006). Erbakan se stal premiérem země, což nelibě sekulární část společnosti, jelikož se obávali vzestupu vlivu islámu ve společnosti. Erbakan se touhou po implikaci islámu do veřejného života netajil. Erbakan prosazoval stavbu mešit, orientoval se na země Blízkého východu a chtěl zrušit zákaz nošení šátku na univerzitách (Siegl, 2013). Tyto kroky však znepokojovaly zastánce kemalismu. Roku 1997 Národní bezpečnostní rada zahájila akci s cílem vynutit rezignaci Erbakana a udržet sekulární nastavení země. Straně Prosperity byla zakázána činnost, stejně tak bylo učiněno i s její nástupnickou Stranou ctnosti (White, 2008). K moci se pak dostává Strana spravedlnosti a rozvoje Recepta Tayyipa Erdoğana.

4.3. Současné Turecko – vláda Recepta Tayyipa Erdoğana

Recep Tayyip Erdoğan je politik, který se dlouhodobě účastní politického života v Turecku. V letech 1994–1998 byl starostou hlavního města Istanbulu. Jeho politický vzestup se datuje především k roku 2001, kdy založil Stranu spravedlnosti a rozvoje (Justice and Development Party), která je známá pod zkratkou AKP (Fradkin, Libby, 2013). Se stranou AKP vyhrál v roce 2002 volby a ujal se v zemi vedení, které si drží dodnes. Erdoğan od roku 2003 až do roku 2014, kdy byl ve volbách zvolen tureckým prezidentem, taktéž zastával post předsedy vlády (Fradkin, Libby, 2013)

„Od skromných začátků Recep Tayyip Erdogan vyrostl v politického obra, který přetváří Turecko více, než kterýkoli jiný vůdce od doby Mustafy Kemala Atatürka, uctívaného otce moderní republiky.“ (BBC, 2020)

Erdogan se politického života účastnil již na střední škole, kde byl aktivním členem islamistických studentských sdružení. Roku 1983 se stal členem islamisticky orientované Welfare party (Strana sociální péče). O dva roky později byl zvolen provinčním šéfem Strany sociální péče v Istanbulu a ve stejném roce se stal členem ústředního výkonného výboru Strany sociální péče. Během svého působení cílil se svými projekty na ženy a mládež, prosazoval jejich účast na politickém životě. Těmito projekty si na veřejnosti zajistil respekt a podporu. (Presidency of the Republic of Türkiye, 2022)

V roce 1994 ve volbách kandidoval na post starosty Istanbulu. Volby pro Erdogana byly úspěšné, vyhrál a byl zvolen starostou Istanbulu (Sontag, 2003). Část veřejnosti, která je striktně nakloněna sekularismu, toto zvolení Erdogana na post starosty nesla nelibě. Obávala se, že bude prosazovat islamistické myšlenky. Istanbul se v té době potýkal s mnoha problémy – nedostatkem vody, dopravními zácpami, nedostatečně rozvinutým odpadním hospodářstvím a s obrovským dluhem (Presidency of the Republic of Türkiye, 2022). Erdoganova éra starosty byla velice úspěšná, svým obchodním přístupem zorganizoval spoustu infrastrukturních projektů a pomohl stabilizovat finanční situaci Istanbulu (Sontag, 2003). I přes veškeré úspěchy však jeho funkce starosty skončila v roce 1998 (Al Jazeera, 2018), kdy byl z funkce odvolán z důvodu recitování nevhodné básně¹² na veřejnosti a podněcování k náboženské nenávisti. Byl taktéž odsouzen k deseti měsícům vězení a byla mu zakázána politická činnost. (Cagaptay, 2017). Do popředí se Erdofan znovu dostává v roce 2001 založením Strany spravedlnosti a rozvoje.

4.3.1. Strana spravedlnosti a rozvoje

Poté, co soudy v Turecku roku 2001 zakázaly proislámskou Welfare Party (v českém překladu Stranu ctivosti)¹³, již byl Erdogan součástí, se Erdogan spolu s dalšími bývalými členy rozhodl založit svoji stranu – Stranu spravedlnosti a rozvoje (Çağliyan-İçener,

---

¹² Báseň od Ziya Gokalp: „*The mosques are our barracks, the domes our helmets, the minarets our bayonets, and the believers our soldiers*“, v českém překladu „*Mešity jsou naše kasárna, kopule naše přílby, minarety naše bajonety/ a věřící naši vojáci!*“ (Sontag, 2003)

¹³ Činnost WP byla zakázána kvůli tomu, že činy strany byly proti zásadám sekulární republiky (Al Jazeera, 2018)

2009). AKP byla založena v roce 2001 jako konzervativně-demokratická strana. Erdogan odmítal jakékoliv spojení s minulou stranou, chtěl se jasně odlišit (Özbudun, Hale, 2010). Strana AKP se u moci drží téměř nepřetržitě již od roku 2002 a to i přes to, že má silné islámské kořeny (Arat, 2021). V historii jiné strany s islámskou ideologií byly zakazovány kvůli riziku ohrožení sekulárního nastavení státu.

„Pravdou je, že AKP je jiná v porovnání s dalšími islámskými stranami, žádná nebyla tak umírněná a nakloněná EU jako právě AKP.“ (Taşpınar, 2012).

4.3.2. Období vlády AKP od roku 2002 do roku 2011

V prvním politickém programu AKP byly vyzdvihovány hodnoty jako demokracie, lidská práva a právní stát. Politický program a členové strany se zavazovali k toleranci pluralismu a k respektu rozmanitosti (Özbudun, Hale, 2010). Nedlouho po svém zformování AKP dosáhla velkého úspěchu. V roce 2002 v Turecku probíhaly volby a AKP volby s přehledem vyhrála. Drtivě porazila další strany a získala 34,3 % hlasů, díky čemuž dosáhla většiny v parlamentu (Bipartisan policy center, 2015). AKP se tak podařilo po dlouhých 20 letech zformovat většinovou vládu. Vzhledem k tomu, že Erdoganovi stále platil zákaz činnosti veřejného představitele, předsedou strany se stal jeho blízký spolupracovník Abdullah Gül (Sontag, 2003).

AKP přislíbila zlepšení ekonomické situace Turecka a také se zavázala pokračovat ve snaze Turecka stát se členem Evropské unie (Tepe, 2005). AKP byla ekonomicky úspěšná proreformní strana, které se dařilo masově oslovovat voliče i bez silné náboženské orientace (Siegl, 2013). Oproti předchozím islámským stranám AKP uznala principy sekularismu, Erdogan jakékoliv spojení s islámem odmítal, zásadně nesouhlasil s označením, že AKP je islámská strana anebo muslimská demokracie (Özbudun, Hale, 2010). Stejně se vyjadřoval i další představitel strany Abdullah Gül, který v počátcích prohlašoval, že AKP je konzervativní demokratická strana, která se bude zasazovat o udržení sekulárního systému v zemi. Zároveň však od samého počátku jejich působení v politice dávali najevo, že by byli neradi, aby docházelo v Turecku k diskriminaci na základě projevování islámské víry (Taşpınar, 2012).

AKP v prvních letech své vlády dosahovala dobrých ekonomických výsledků a byla respektována, jak institucemi v zemi, tak se těšila podpoře i ze zahraničí (Çay, 2019). Během svého působení se však AKP snažila prosadit změny, které podle odpůrců AKP nejsou v souladu s kemalismem a sekulárním systémem země. V roce 2005 se strana AKP pokusila odsunout cizoložství mimo zákon a následovně se také snažila zrušit zákaz nošení šátků v prostorách univerzit (Ezikoğlu, 2019).

V roce 2007 strana AKP opět vyhrála parlamentní volby (Dagi, 2008). V roce 2007 proběhla reforma ústavy, kdy se zavedla přímá volba prezidenta. Ve stejném roce se konaly prezidentské volby, které ve společnosti vyvolaly napětí. Zastánci sekularismu odmítali možnost kandidatury Erdogana a příliš nesouhlasili ani s kandidaturou tehdejšího ministra zahraničí Abdullah Güla. Lidé se vzhledem k napojení těchto dvou mužů na politický islám, v minulosti, obávali ohrožení sekulárního nastavení státu (Ezikoğlu, 2019). Armáda, jež od dob založení republiky zastávala roli ochránce sekulárního nastavení Turecka, dokonce v souvislosti s těmito volbami vydala e-memorandum, tedy prohlášení, kde dala najevo své znepokojení nad situací a prohlásila, že v případě potřeby budou hájit zachování sekularismu (Grepl, 2019).

Napětí vyeskalovalo v březnu 2008, kdy byla na ústavní soud podána žaloba, která chtěla, aby činnost AKP byla zakázána a strana byla rozpuštěna (Yılmaz, 2009). Motivem pro tohle jednání byla právě ochrana principů sekulárního nastavení země, kdy se žalobce domníval, že strana má v úmyslu z Turecka vybudovat islámský stát (Özbudun, Hale, 2010). Vrchní žalobce také požadoval zakázání politické činnosti vybraným poslancům AKP. Mezi těmito poslanci byl i v té době premiér Recep Tayyip Erdogan a tehdejší prezident Abdullah Gül (Dagi, 2008). Snahy o zákaz činnosti AKP však nebyly úspěšné (Siegl, 2013).

Po těchto událostech se strana AKP začala postupně transformovat. Čím dál tím více bylo možné pozorovat odklon od demokracie k autoritářství s využíváním represivních praktik a islámské rétoriky (Bipartisan Policy Center, 2015). Erdogan si od procesu uvědomoval

hrozbu, kdy by armáda, jakožto ochránitel sekularismu, mohla proti jeho straně AKP zasáhnout, a tak se cíleně snažil omezovat pravomoc armády (Amidror, 2016). Ostatně tak činil již od dob nástupu strany AKP k moci.

Od roku 2011 se islamizace Turecka stala zjevnější (Bipartisan Policy Center, 2015). AKP s cílem vychovat „zbožnou generaci“ rozšířila náboženskou výuku na školách, zvýšila finanční podporu na studium teologie a umožnila tak nárůst počtu studentů tohoto oboru (Arat, 2009).

V tomto období se do popředí pozornosti dostává Erdoganova rétorika ohledně rodiny a role žen. Zásadní byla i změna, která proběhla v červnu 2011, kdy AKP přejmenovala Ministerstvo žen na Ministerstvo pro rodinu a sociální politiku. Změnilo se i zaměření ministerstva, zatímco Ministerstvo žen se věnovalo především otázkám týkajících se práv žen, Ministerstvo pro rodinu a sociální politiku má poněkud širší spektrum zaměření. Zabývá se problematikou dětí, seniorů, zdravotně postižených, rodin vojáků a mj. právy žen a rodiny (Human Rights Watch, 2011). Rozhodnutí se setkalo s velkou nelibostí ženských organizací a turecké veřejnosti. Tento krok vnímaly jako zpátečnický a poukazovaly na to, že ženská problematika už nebude v popředí zájmu a také na to, že v tomto konceptu není žena vnímána jako jedinec, ale spíše jako element rodiny (Belge, 2011).

Ostatně rétorika o rodinných hodnotách je součástí Erdoganovy politiky a strany AKP již od roku 2001, kdy se strana dostala k moci (Ertan, 2022). Při proslovech týkajících se rodiny a rodinných hodnot Erdogan taktéž často odkazuje na islámské náboženství a slova proroka Mohameda. Strana AKP ve svém stranickém programu uvádí, že rodina je základem společnosti. Věří, že právě rodina umožnila Turecku přežít jako národ a je tak třeba usilovat o posílení rodin a rodinných hodnot (Kocamaner, 2018).

Strana AKP zastává názor, že turecká rodina je v krizi, což má negativní vliv na společnost jako celek a v důsledku nefungujících rodinných hodnot se v Turecku objevují socioekonomické problémy jako chudoba, bezdomovectví či kriminalita (Güler, 2021)

Silnou rodinu Erdogan vnímá jako klíčovou pro vybudování stabilního Turecka a usiluje, o to, aby se turecká populace rozrůstala a mohl tak nadále probíhat rozvoj tureckého národa (Tuysuz, 2016). Erdogan kritizuje Západ a snahy o kontrolu růstu populace a kampaně na kontrolu porodnosti¹⁴ (Hurriyet Daily News, 2016).

„Lidé mluví o antikoncepci, o plánování rodiny. Žádná muslimská rodina to nemůže pochopit a přijmout!“ (Tvrzení tureckého prezidenta Erdogana, Williams, 2016).

V této souvislosti Erdogan a mnozí politici strany AKP poukazují na to, že ženy jsou ve vizi pro budování silného tureckého národa ty nejdůležitější. AKP definovala roli ženy jako matky a sestry a přidělovala jim reprodukční a pečovatelské povinnosti v domácnosti (Eslen-Ziya, Nazlı Kazanoğlu, 2020). V projevech strana AKP a její členové dlouhodobě prosazují silně pronatalistické postoje. V minulosti Erdogan ženy vyzýval, aby měly nejméně tři děti (Hurriyet Daily News, 2016).

„Žena, která se zdržuje mateřství tím, že říká ‚mám práci‘, vlastně popírá svou ženskost. Ochuzuje se, je neúplným člověkem, bez ohledu na to, jak je úspěšná ve světě byznysu.“ (Vyjádření prezidenta Erdogana, Bruton, 2016). Turecký prezident je taktéž zastáncem brzkých svateb. Za tento postoj bývá často kritizován s tím, že podporuje dětské sňatky. Důrazně odmítá potraty a označuje je za vraždy. Nesouhlasí také s císařským řezem, který dle jeho názoru brání ženám mít další děti (Kocamaner, 2018).

Nutné je si také povšimnout změny rétoriky, kdy strana AKP od roku 2011 místo genderové rovnosti začala prosazovat genderovou spravedlnost (Eslen-Ziya, Nazlı Kazanoğlu, 2020). Zastánci této teorie věří, že genderové role jsou přirozeně dané Bohem a doplňují se (Euromed Rights, 2020). *„Ženy potřebují spíše spravedlnost než rovnost, nemůžete učinit muže a ženy rovnocennými. To je proti přírodě. Povahy ženy a muže jsou od přírody odlišné. Jejich dispozice jsou odlišné.“* (Prezident Erdogan – Mezinárodní Summit žen, 2014).

---

¹⁴ Např. kampaně na užívání antikoncepčních prostředků

Koncept genderové spravedlnosti v pojetí strany AKP zdůrazňuje biologické rozdíly mezi mužem a ženou a zároveň tak na základě těchto rozdílů, které považuje za zásadní, odmítá jakékoli formy rovnosti mezi ženami a muži (Eslen-Ziya, Nazlı Kazanoğlu, 2020).

4.3.3. Období vlády strany AKP od roku 2012 po současnost

Erdogan paralyzovaný představou o možném převratu a odstavení strany AKP od moci se snažil omezit působení armády a potlačit názory opozice. Od roku 2013 probíhaly v zemi rozsáhlé čistky, vykonstruované procesy. Běžné bylo zatýkání novinářů a zastrašování společnosti (Cook, 2016). Ve stejném roce v Gezi parku v Istanbulu proběhl protest aktivistů, kteří hájili zachování parku. Erdogan měl v plánu park zrušit a na jeho místě postavit repliku vojenské kasárny z dob Osmanské říše (Zihnioğlu, 2019). Poklidný environmentálně zaměřený proces byl za pomoci policie násilně rozeznán. Nadměrné používání policejní síly a nucené vystěhování demonstrantů z prostranství veřejného parku vyvolalo obrovskou nevoli a původně poklidná demonstrace se strhla v obrovské masové protesty proti turecké vládě napříč celým Tureckem. Demonstrace byly za pomoci policie potlačeny (Ezikoğlu, 2019). I přes rostoucí nespokojenost společnosti s autoritativní způsobem řízení země však byl Erdogan v roce 2014 zvolen tureckým prezidentem. Při svém vítězném projevu prohlásil, že Turecko čeká nová éra. Již před volbami nastínil plán na změnu ústavy Turecka. Přičemž nejdůležitější bylo to, že turecký parlamentní systém se měl změnit na prezidentský, který by Erdoganovi zaručoval více pravomocí k řízení země (Zalewski, 2014). K tomu však potřeboval, aby AKP vyhrála parlamentní volby, což se jí sice v roce 2015 podařilo, ale nepodařilo se jí poprvé od roku 2002 sestavit většinovou vládu (Čejka, 2015). Pokusy o sestavení vlády v koalici s jinou stranou byly neúspěšné, a tak Erdogan vyhlásil předčasné volby na listopad 2015, v těch strana zvítězila s jasnou převahou (Ülgen, 2015)

V červenci roku 2016 se Erdogan a vláda AKP musela potýkat s pokusem o státní převrat. Armádní jednotky obsadily Bospor a vjely do Ankary s jasným cílem, sesadit vládu a prezidenta Erdogana. Přebírat byl za pomoci mobilizace voličů Erdogana, kteří

vyšli do ulic a taktéž policie a části armády, která Erdoganovi zůstala věrná potlačen (Lahučká, 2017). Po pokusu o převrat začaly rozsáhlé čistky. Mezi zatčenými a vyšetřovanými lidmi byli soudci, armádní úředníci, vojáci, učitelé a studenti obvinění z organizace a z účasti na státním převratu. Po puči byl vyhlášen vyjimečný stav, který skončil po neustálém prodlužování jeho platnosti až v roce 2017. Od odvráceného státního převratu Erdogan upevňoval svoji moc a vedl zemi ještě více autoritářsky s represivními praktikami (Tol a další, 2017). Od roku 2018 Turecko oficiálně přeslo z parlamentního systému na prezidentský. Zatímco AKP zastávala názor, že prezidentský systém umožní efektivní řízení země, názory opozice se obávali většího rozšíření autoritativních praktik (Geybullayeva, 2021).

V současné době je v Turecku stále u moci AKP a prezidentem je nadále Erdogan. Od zlomového bodu, odvrácení převratu 2016 Erdogan zemi vládne s autoritativními prvky. V zemi je vysoká korupce, dochází k porušování lidských práv a svobod. Média jsou pod kontrolou vlády, typické jsou taktéž zásahy proti kritikům a odpůrcům režimu AKP a prezidenta Erdogana (Lahučká, 2019, Freedom House, 2022).

5. Žena v Turecké společnosti

5.1. Právní ochrana žen – významné úmluvy

Turecko se zúčastnilo všech mezinárodních konferencí zaměřených na problematiku práv žen. Taktéž podepsalo mnoho mezinárodních dohod, které se přímo či nepřímo problematikou práv žen zabývalo. Turecko rovněž bez výhrad přijalo Akční platformu, která byla přijata na Čtvrté světové ženské konferenci konané v Pekingu v roce 1995 (Kose, 2013). Z nejdůležitějších úmluv Turecko podepsalo například Všeobecnou deklaraci lidských práv, CEDAW nebo Istanbulskou úmluvu.

5.1.1. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen je mezinárodní smlouvou, která byla přijata v prosinci roku 1979 Valným shromážděním Organizace spojených národů. Úmluva vstoupila v platnost roku 1981, kdy byla ratifikována 20 zeměmi (OHCHR, 2022) V roce 2020 byla Úmluva ratifikována 189 zeměmi (Congressional Research Service, 2015).

Úmluva byla vyvrcholením více než třicetileté práce Komise OSN pro postavení žen. Komise OSN byla založena v roce 1946 za účelem sledování situací žen a prosazením práv žen (OHCHR, 2022). Důvodem vzniku této úmluvy bylo znepokojení OSN nad situací žen, kdy i přes veškeré dřívější dohody, které se zabývaly lidskými právy a genderovou rovností, se situace žen v mnoha sférách života nelepšila a stále se objevovala rozsáhlá forma diskriminace žen. Cílem této úmluvy je zabránit veškerým formám diskriminace páchané na ženách (Yargıç, 2020).

Úmluva má kořeny v cílech OSN: víra v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osoby, ve stejná práva mužů a žen (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2020).

„Úmluva definuje diskriminaci žen jako „... jakékoli rozlišování, vylučování nebo omezování na základě pohlaví, které má za následek nebo účel narušit nebo zrušit uznání, užívání nebo výkon žen bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnosti mužů a žen,

lidských práv a základních svobod v politické, ekonomické, sociální, kulturní, občanské nebo jakékoli jiné oblasti.“ (Kardam, 2011)

Přijetím Úmluvy se státy zavazují aktivně se podílet na eliminaci diskriminace žen ve všech sférách života. Státy a jejich řídicí orgány jsou povinny identifikovat a odstranit překážky, které brání dosažení genderové rovnosti v ústavní, právní, politické a byrokratické oblasti (Kardam, 2011).

Úmluva je rozdělena do 6 základních částí a obsahuje 30 článků. První část úmluvy (články 1 až 6) se zaměřuje na rasovou diskriminaci, přičemž odsuzuje veškeré formy rasové diskriminace a žádá smluvní státy, aby se zavázaly předcházet všem formám diskriminace. V druhé části (články 7 až 9) jsou zdůrazňována práva žen účastnit se veřejného života – aktivně se podílet na politice, mít právo volit a také právo žen na národnost. V třetí části Úmluvy (články 10 až 14) jsou popsána hospodářská a sociální práva žen, práva v oblastech vzdělávání, zaměstnání nebo zdraví. Ve čtvrté části je kladen důraz práva na rovnost žen a mužů před zákonem, v rodinném životě a manželství se zřetelem na svobodnou volbu partnera a stejnými právy na děti. Pátá část Úmluvy, obsahující články 17 až 22, se zabývá vznikem Komise CEDAW a její strukturou a náplní. Poslední, tedy šestá část Úmluvy, zahrnuje články 23 až 30, které se zabývají všeobecnými informacemi o smlouvě CEDAW a závazky smluvních států (UN, 1979). Pro kontrolu efektivity CEDAW byla ustanovena Komise, která dohlíží na to, jak státy plní své závazky. Komise se skládá z 23 volených členů. Každý stát, který ratifikoval Úmluvu, má povinnost předkládat komisi pravidelné zprávy o tom, jak se jim daří plnit jednotlivé články (Kardam, 2011). Komise pak tyto zprávy hodnotí, diskutuje se státy, porovnává dodané informace Tureckem s vnějšími informacemi a vydává k nim své závěrečné komentáře, které poté prostřednictvím Hospodářské a Sociální rady předkládá Valnému shromáždění OSN. Komise také dále státům může předkládat návrhy a obecná doporučení ke splnění svým závazkům vůči CEDAW (OHCHR, 2022)

Ačkoliv je CEDAW pokládána za nejkomplexnější a jednu z nejúčinnějších mezinárodních úmluv o právech žen, tak i zde panuje kritika. Hlavní kritikou je, že

v Úmluvě nejsou zakotvena ustanovení o násilí na základě pohlaví, není zde vůbec věnována pozornost domácímu násilí¹⁵, obřizce ženských orgánů či reprodukčním právům. CEDAW je terčem kritiky také kvůli tzv. systému výhrad, kdy každý stát má právo vznést výhradu k jakékoliv části Úmluvy, pokud je daná část Úmluvy nekompatibilní s ústavou země či jinými zákony (Çakırca, 2013). V momentě, kdy stát vznesl výhradu, nemá dále povinnost dodržovat Úmluvu v této dané části, proti které vznesl námitku. Zatímco některé státy na nátlak Komise CEDAW své výhrady stáhly a zapracovaly na změně své ústavy či zákonů, většina z nich je ponechala, čímž se vytrácí efektivita Úmluvy (Montez, 2021).

Turecko podepsalo Úmluvu v roce 1985. Jedním z hlavních důvodů podepsání byl nátlak ze strany žen toužících po svých právech. Ženská hnutí v Turecku byla aktivní již od 80. let. Tlak na zlepšení práv žen na tureckou vládu tak byl citelný (Arat, 2001). Velkou motivací k podpisu Úmluvy však byla i snaha Turecka přiblížit se západu a členství v Evropské unii a ukázat tak, že Turecko je moderní, sekulární stát (Çakırca, 2013).

Při ratifikaci Úmluvy Turecko ovšem nesouhlasilo s některými jejími částmi (např. článek 15 a 16), protože se rozporovaly s tureckým občanským zákoníkem (Arat, 2001). V tureckém zákoníku bylo několik článků, které legalizovaly patriarchální strukturu společnosti. CEDAW se rozporovala především s tureckým zákonem o rodině a manželství (Kardam, 2011). Specificky se jednalo o to, že manžel by měl být hlavou rodiny, starat se o ni a mít právo rozhodnout, kde se rodina usadí. Manželka by měla přijmout roli jeho pomocnice, přizpůsobit se mužovu rozhodnutí o místě bydliště a přijmout jeho příjmení. Oba by měli mít na starost péči o děti a jejich výchovu. Avšak v případě, že by došlo k názorové rozlišnosti týkající se péče nebo výchovy dětí, názor muže by měl být upřednostňován. Takto nastavený systém ovšem nebyl kompatibilní s CEDAW (Arat, 2001).

---

¹⁵ CEDAW nemá zvláštní ustanovení o násilí na ženách, avšak tato mezera v Úmluvě byla napravena, když Komise pro CEDAW vydala obecná doporučení, které se násilím na ženách zabývalo a mělo hluboký dopad (viz 1. zasedání Komise CEDAW z roku 1992)

Turecké ženy si tyto nedostatky uvědomovaly a bojovaly za změnu tureckého zákoníku. Za pomoci Sdružení tureckých právniček a Istanbulské univerzity se podařilo uspořádat kampaň, která upozorňovala na to, že je nutné udělat změny v rodinném právu v souladu se zásadou mezi muži a ženami (Arat, 2001). Tlak na změnu tureckého zákoníku a stáhnutí výhrad byl však i z vnějšku.

Období mezi rokem 1990 a rokem 2002 bylo pro ženská hnutí, která požadovala právní reformy, úspěšné. V roce 1990 vznikla národní organizace pod názvem Generální ředitelství pro postavení a problémy žen, jejíž cílem bylo zlepšení statusu žen (Arat, 2021). V roce 1998 byl schválen zákon o ochraně rodiny č. 4320, který se zaměřoval na problematiku domácího násilí a zaručoval právní ochranu, zavedení nápravných opatření v případech, kdy by byl nějaký člen rodiny vystaven násilí (Laws in Turkey, 1997). V září roku 1999 byly turecké výhrady k úmluvě CEDAW staženy. V roce 2002 Turecko upravilo svůj občanský zákoník, což byl významný krok ke splnění závazků vyplývajících z úmluvy CEDAW (Kardam, 2011). Koncept mužské hlavy rodiny byl nahrazen rovnocenným partnerstvím, kde oběma manželům náleží stejné pravomoce. Důležitou změnou bylo také to, že byl zvýšen minimální věk pro uzavření manželství z 15 let na 18 let (Kardam, 2011). Ústavní soud také zrušil ustanovení, které přikazovalo vdaným ženám mít od muže povolení, když chtěly pracovat mimo domov (Cakirca, 2013, Kardam, 2011). V roce 2012 byl přijat další zákon na ochranu rodiny a prevenci násilí na ženách. Účelem tohoto zákona je chránit ženy, děti, rodinné příslušníky, kteří jsou obětí stalkingu či násilí (Laws in Turkey, 1997).

Turecko udělalo velký pokrok směrem k plnění závazků a kompatibilitě s CEDAW, nicméně stále zde existují věci, které by měly být změněny. Příkladem může být fakt, že turecký občanský zákoník neumožňuje vdaným ženám výlučně používat své rodné příjmení. Dále ženy musí dodržet lhůtu 300 dní od ukončení manželství, kdy se nesmí provdat za jiného muže. Muži ovšem podobná omezení nemají, tento přístup je tedy diskriminační směrem k ženám a měl by být odstraněn (Cakirca, 2013). Ženy nemají právo určovat příjmení svých dětí, děti musí mít příjmení otce. Komise CEDAW také dlouhodobě Turecko upozorňuje na nízkou účast žen na všech úrovních rozhodování.

Turecku doporučuje navýšit počet žen ve vnitrostátní a regionální politice (Komise CEDAW, 2010).

5.1.2. Istanbulská úmluva

Úmluva o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí, též známá pod názvem Istanbulská úmluva, je mezinárodní smlouva Evropské rady, která byla k podpisům otevřena od roku 2011 a vstoupila v platnost v roce 2014¹⁶. Úmluva je prvním právně závazným dokumentem v Evropě, který se komplexně zabývá různými formami násilí páchaného na ženách (Council of Europe, 2011)

„Jedná se o průlomový dokument v historii práva, neboť jako první připouští rozdíl mezi mužem a ženou nejen fyziologicky, nýbrž i v sociálně-spoločenském postavení, což je uvedeno ihned v preambuli: Násilí vůči ženám je projevem historicky nerovného poměru síly mezi muži a ženami, jenž vedl k nadřazenosti mužů a diskriminaci žen a bránil ženám v plném rozvoji.“ (Nešporová, 2018).

Cílem úmluvy je za pomoci vytvořených strategií a mezinárodní spolupráce chránit ženy před různými formami násilí, dosáhnout prevence, a tudíž eliminace násilí vůči ženám. Snahou je dosáhnout eliminace diskriminace a dosáhnout skutečné rovnosti mezi muži a ženami a posílit postavení žen (Council of Europe, 2011). Cílem je dosáhnout nulové tolerance násilí. „*Úmluva se vztahuje na ženy a dívky ze všech společenských vrstev, bez ohledu na jejich věk, rasu, náboženství, sociální původ, migrační status či sexuální orientaci. Úmluva konstatuje, že existují skupiny žen a dívek, jež bývají často vystaveny většímu riziku násilí, a státy musí zajistit zohlednění jejich specifických potřeb.*“ (Council of Europe, 2011).

Státy, které ratifikovaly úmluvu, by měly učinit nezbytná legislativní a jiná opatření k eliminaci násilí a diskriminaci vůči ženám. Mezi činy, které je potřeba eliminovat, patří domácí násilí, stalking, sexuální násilí (včetně znásilnění), sexuální obtěžování, vynucený sňatek, mrzačení ženských genitálií, vynucené potraty a sterilizace. Státy by taktéž měly

---

¹⁶ Úmluva vstoupila v platnost 1.srpna 2014.

zrušit zákony a postupy, které diskriminují ženy a také se snažit naplňovat politiku rovnosti a začlenit ji do svých ústav - zejména pak zajistit praktickou realizaci rovnosti (Council of Europe, 2011). Státy by měly alokovat potřebné množství financí a lidských zdrojů pro úspěšnou realizaci politik opatření a programů k boji proti násilí a snažit se spolupracovat s nevládními organizacemi při řešení tohoto problému.

Roku 2011 bylo Turecko první zemí, která podepsala Istanbulskou úmluvu. V březnu 2021 však prezident Recep Erdogan prostřednictvím oficiálního státního tisku oznámil, že učinil rozhodnutí a Turecko od Istanbulské úmluvy odstoupí (Olcay, Oder, 2021). Hlavními argumenty pro odstoupení byly ty, že Úmluva podkopává tradiční rodinné hodnoty a podporuje rozvody a homosexualitu. Mluvčí prezidenta prohlásil, že Istanbulská úmluva je neslučitelná s tureckými sociálními a rodinnými hodnotami (Yalcinalp, 2021, Gupta, 2021). Aktivisté tento krok označují za ničující, taktéž se vyjádřila i Rada Evropské unie (2021) s tím, že ochrana žen je v ohrožení. Jiný názor naopak zastává turecká ministryně pro rodinu Sulcuková, která tvrdí, že turecké ženy jsou dostatečně chráněny ústavou země. Taktéž se vyjadřuje i mluvčí prezidenta (2021), který odmítá, že by odstoupení od Istanbulské úmluvy mělo mít negativní dopad na prosazování práv žen a boj proti násilí. Naopak tvrdí, že Turecko bude dále pokračovat v boji proti násilí na ženách novými reformami a opatřeními.

Erdoganovo rozhodnutí od Úmluvy odstoupit vyvolalo v zemi nevoli. I přes to, že od začátku bylo řečeno, že rozhodnutí odstoupit od Úmluvy je neodvolatelné, lidé, především turecké ženy, se vydali do ulic protestovat, s cílem tento krok zvrátit. Jednotlivci, nevládní organizace a ženská hnutí podali tisíce žalob k nejvyššímu ústavnímu soudu a požadovali anulování Erdoganova rozhodnutí o odstoupení (Olcay, Oder, 2021). Odstoupení Turecka od Istanbulské úmluvy vyvolalo znepokojení i v mezinárodním prostředí. Organizace spojených národů ihned v březnu po oznámení úmyslu o odstoupení ve společném prohlášení informovala, že je hluboce znepokojená tímto krokem. Poukázala na to, že odstoupení Turecka by podkopalo úsilí, které již bylo vynaloženo v prevenci a boji proti násilí na ženách a vyzvala Turecko, aby pokračovalo v úsilí v boji proti násilí na ženách a nadále implementovalo Istanbulskou úmluvu (UN,

2021). Organizace Amnesty International (2021) prohlásila, že považuje odstoupení od Úmluvy za ostudné a zároveň vyjádřila obavu, že tento krok vystaví miliony dívek a žen nebezpečí. Podobně se vyjádřil americký prezident Biden, který označil tento krok za zklamání (Spicer, 2021).

Turecké odstoupení od Úmluvy oficiálně vzešlo v platnost dne 1. července 2021, kdy turecký soud zamítl odvolání tohoto rozhodnutí. V oficiálním projevu dne 1. července 2021 Erdogan popřel, že by odstoupení od Istanbulské úmluvy mohlo mít negativní dopad na ženy a prohlásil: „*Náš boj proti násilí páchanému na ženách nezačal Istanbulskou úmluvou a neskončí ani naším vystoupením.*“ (Fahim, 2021). Erdogan taktéž zdůraznil, že místní zákony již zaručují práva a bezpečí žen (Yuksekkas, Abu-Nasr, 2021). V den, kdy Turecko oficiálně odstoupilo od Istanbulské úmluvy byl představen nový akční plán na boj proti násilí na ženách, který se bude implementovat od roku 2021 až do roku 2025. I přes tato veškerá ujištění se tisíce žen v Istanbulu vydaly do ulic vyjádřit svůj nesouhlas. Po pár hodinách byla ovšem demonstrace ukončena policií, která demonstranty zahнала slzným plynem (Fahim, 2021). Menší protesty probíhaly i v Izmiru a na dalších místech Turecka (Toksabay, Kucukgocmen, 2021).

Další protesty se konaly 25. listopadu 2021 při příležitosti oslavy Mezinárodního dne za odstranění násilí páchaného na ženách. Stovky žen se shromáždily v Istanbulu s cílem poukázat na rostoucí násilí. Při skandování ženy požadovaly opětovné připojení k Istanbulské úmluvě a odstoupení Erdogana z prezidentského postu (Farooq, 2021). Protest byl stejně jako ten červencový rozeznán za pomoci slzného plynu a vodních děl. Navzdory nesouhlasu tureckých žen a jiných zemí se opětovné zapojení Turecka k Istanbulské úmluvě jeví prozatím jako méně pravděpodobné. Erdogan již v minulosti prohlásil, že spojení Turecka a Istanbulské úmluvy je uzavřené.

5.2. Manželství

Tradičně bylo manželství v Tureckou sjednáno na základě dohody, smlouvy mezi rodinami. Rodina nevěsty s rodinou ženicha stanovila podmínky, za jakých bylo možné sňatek uzavřít. Jednalo se zejména o tom, kolik a jakým způsobem bude rodině nevěsty

zaplaceno rodinou ženicha. Manželství se uzavíralo při ceremoniálu, který vedl pověřený náboženský úředník. V dřívějších dobách tak bylo manželství spíše rozhodnutím rodiny než samostatných snoubenců (Sansal, 2021). Změna přišla s Ataturkem a jeho vidinou modernizovat Turecko. Tradiční manželství byla odmítnuta, taktéž byla zakázána i polygamie. Od roku 1926 měla být manželství uzavírána pověřeným úředníkem a registrována na patřičném úřadu (Sansal, 2021).

Dnes, dle ústavy Turecké republiky z roku 1926, mají ženy stejná práva jako muži na uzavírání manželství. Sňatky v Turecku se řídí dle občanského zákoníku. Vstup do manželského svazku by měl proběhnout na základě svobodného rozhodnutí obou jedinců. Dle zákona ani muž, ani žena nesmí uzavřít sňatek v případě neplnoletosti, tedy před 18. rokem věku (Yildirim, 2005).

Do roku 2015 byla platná pouze oficiálně uzavřená manželství. K uzavření sňatku bylo nutné, aby pár společně projevil svoji svobodnou vůli k uzavření manželství a předtím, než proběhl náboženský obřad, jak je v Turecku zvykem, musel být sňatek registrován u civilních úřadů. Civilní sňatek zaručoval stejná práva pro muže i pro ženu. Od roku 2015 se však tato pravidla změnila (Polat, Reva 2019). Dnes již není nutná registrace na úřadech, což vyvolává znepokojení. Bez schválení úřadů tak mohou být uzavírána manželství na základě náboženského obřadu (Letsch, 2017). Komise CEDAW v roce 2016 poukázala na možné zneužití takto nastavených pravidel. Podle CEDAW by mohly přibývat neregistrované manželské sňatky, kde ženám nemusí být zaručena stejná práva jako při oficiálně uzavřeném manželství před úřady. Mohlo by také dojít ke zvýšenému počtu uzavření sňatků u nezletilých osob.

5.3. Dětská manželství v Turecku a jejich vliv na dívky

Jak již bylo řečeno výše, dle tureckého občanského zákoníku manželský svazek mohou uzavřít pouze osoby, které dosáhly 18 let. Za souhlasu rodiny však může dojít ke sňatku už v 17 letech, a dokonce je zde možnost vstoupit do svazu manželského v 16 letech, za předpokladu souhlasu rodiny a schválení tureckým soudem (UNFPA, 2012). Předčasná, dětská manželství můžeme stále vidět v mnoha regionech Turecka, zejména ve východní

a jihovýchodní Anatolii. Turecko má jednu z nejvyšších hodnot předčasných manželství. Odhaduje se, že až 15 % dívek vstoupí do manželství před dosažením 18-ti let, přičemž evropský průměr je u dívek 24 let, u chlapců 27 let. Čísla mohou být dle mnohých odborníků vyšší, problém u předčasných manželství je ale ten, že nejsou registrovaná a oficiálně uznaná a je tak těžké zjistit přesné údaje (Weiner, 2017). Jedna věc je však zřetelná, dětské sňatky ohrožují mnohem více dívky než chlapce. V roce 2016 až 28, 2 % procent dívek vstoupilo do manželství před dovršením 18-ti let, u chlapců to bylo pouhých 5,6 %. Brzký vstup do manželství ohrožuje zdraví ženy a jejich budoucí vyhlídky, dívky brzkým vstupem do manželství obvykle přerušují své vzdělávání. (Ergöçmen a další 2020).

Brzká manželství také vedou k předčasnému porodu, což může mít vážné následky pro matku i dítě, kojenecká i mateřská úmrtnost je u velmi mladých matek výrazně vyšší. Celosvětově je u matek ve věku 15 až 19 let dvakrát vyšší pravděpodobnost úmrtí při porodu než u žen, které porodí ve věku 20 let, u dívek mladších 15 let je pravděpodobnost, že zemřou při porodu pětkrát vyšší (Polat, Reva, 2019).

Na východě a jihovýchodě Turecka je stále běžné, že dívky ve věku 12-ti až 13-ti let vstupují do manželství. Jedná se o domluvené sňatky v důsledku nátlaku rodiny. Dívky tak nemají příležitost prožít bezstarostné dětství, nemají šanci na vzdělání, stávají se matkami dříve, než se samy stanou biologicky dospělými osobami (Polat, Reva, 2019). Vychovávají své děti, i když samy jsou nezkušené, nezralé a nevzdělané, čímž ovlivňují budoucí život svých dětí zásadním způsobem. Nabízí se pak otázka, jaké vzorce si takto vychované děti mohou do života odnést? Mezi hlavní důvody, proč jsou dívky nuceny k dřívějšímu sňatku, patří nedostatečné vzdělání. S větší mírou dětských sňatků se setkáváme v regionech, kde je nízká míra vzdělání (UNFPA, 2012).

V Turecku, stále mužsky dominantní společnosti, je zažité postavení ženy především jako manželky a matky. Vstup do manželství je tak vítaný, ženy porodí a starají se o své muže tak, jak to po nich společnost žádá. Dalším faktorem jsou zvyky a tradice ve společnosti. V některých regionech si zvyky a tradice stále zachovávají svůj význam a v dřívějších

dobách brzké sňatky nebyly vnímány jako problém. Ekonomické důvody jsou také významným faktorem, který má vliv na míru dětských sňatků. Chudé rodiny vítají možnost provdání dcery, tím se sníží jejich životní náklady, v mnohých vesnických oblastech také stále za dceru dostanou věno, které zlepšuje jejich finanční situaci (Weiner, 2017).

5.4. Postavení muže a ženy v rámci rodiny

Tradiční uspořádání turecké rodiny v minulosti bylo jasně dané, mužské a ženské role definované. Muž byl vnímán jako hlava rodiny. Úkolem muže bylo rodinu zajistit, postarat se finančně, zatímco tak každý den opouštěl domov kvůli práci, žena zůstávala doma a měla na starost celou domácnost, kdy se starala o dobytek, úklid, a hlavně pečovala o děti (Brosnahan, 2015).

Dle nynějších zákonů – Turecké ústavy (článek 41) je rodina založena na rovnosti mezi oběma partnery. Manželé se na chodu rodiny mají podílet společně a mají rovnocenné postavení (Yildirim, 2005). Neexistuje žádný oficiální zákon, který by nařizoval podřízenost ženy vůči muži. Oba partneři tak mají stejná práva a povinnosti vůči svým dětem, oba se vzájemně podílí na jejich výchově. V případě, že muž a žena nejsou sezdáni a mají spolu dítě, péči o dítě má na starost výhradně žena (OECD, 2019).

5.5. Polygamie v Turecku

Polygamie, tedy druh svazku, kdy muž či žena jsou v jeden moment ve více manželských vztazích, je v Turecku od roku 1926 formálně zakázaná (Siddi, 2017). Atatürk polygamii zakázal v rámci úsilí o modernizaci tureckého národa a také s úmyslem posílit postavení žen (Bilefsky, 2006). Od roku 1926 je polygamie v Turecku považována za trestný čin a dle tureckého zákoníku za ni hrozí až dvouleté odnětí svobody (Nawa, Sebzeci, 2016).

I přes tuto skutečnost je však polygamie v Turecku stále rozšířena. Dle studie autorů Kaptanoğlu a Ergöçmen z Hacettepe Univerzity z roku 2011 je až 170 000 tureckých žen v polygammních vztazích. Polygamie je častější v odlehlejších a venkovských oblastech, kde je v lidech hlouběji zakořeněna islámská víra. Polygamie je dle Koránu přijímána jako běžný jev a na východě země je považováno za obvyklé, když má muž více manželek

(Bilefsky, 2006). Typická je pro ty oblasti Turecka, které obývá nejpočetnější turecká menšina, Kurdové. Taktéž je polygamie rozšířena v oblastech, kde se nacházejí uprchlíci ze Sýrie. Ženy, uprchlice ze Sýrie, jsou náchylné k polygammím sňatkům z důvodu vysídlení, sociální nejistoty a chudoby (Nawa, Sebzeci, 2016).

Obrázek 3 Mapa – východní oblast Turecka, kde se vyskytují Kurdové a Syřané. Místo, kde je v Turecku nejvíce rozšířena polygamie.

Důvodem, proč muži pojmají za manželky více žen, jsou různé. Dochází k tomu v případě, když jim první žena nemůže porodit potomka (Pítrová, 2011), ale také z toho důvodu, že někteří muži více manželek považují za ukázkou jejich síly. Významná je i síla historie a zvyku, který v některých částech přetrvává dodnes. V době Osmánské říše byla polygamie rozšířená a mít více manželek bylo vnímáno jako symbol vlivu, sexuální zdatnosti i bohatství (Bilefsky, 2006).

Polygamie s sebou přináší spoustu negativních aspektů, kterými jsou postiženy především ženy. Problémem polygamie je především to, že druhá, případně třetí nebo další žena nemá zajištěná téměř žádná práva (White, 2011). Sňatky jsou uzavírány nelegálně při náboženských obřadech a nejsou uznány zákonem. Ženy tak nejsou právně chráněny, což je činí zranitelnými. Není jim zaručeno právo na rozvod, dědictví nebo výživné na dítě. Děti polygammích manželství jsou legálně považovány za děti svobodných matek, nepožádá-li manžel o přiznání otcovství (Nawa, Sebzeci, 2016).

Navzdory oficiálnímu zákazu polygamie v turecké společnosti nevytizela. Problémem je i skutečnost, že k žádnému trestnímu stíhání v případě polygamie nedochází a mnohoženství je ve společnosti neoficiálně tolerováno (Bikefsky, 2006). Faktem je, že i ti, kteří by měli jít v tomto směru příkladem, polygamií praktikují – například někteří poslanci¹⁷ vládnoucí strany AKP žijí v polygamních vztazích (Šupová, 2010). V turecké společnosti se také objevují názory, že je potřeba polygamií legalizovat z důvodu toho, že muži v ohledu na islámskou víru, tj. dle Koránu, mají právo mít více žen (Nawa, Sebzeci 2016).

5.6. Domácí násilí

Násilí je bohužel stále poměrně běžný fenomén vyskytující se v různých sférách lidského života v různých koutech světa, v rozvojových i rozvinutých zemích. (Kocacik, Kutlar, Erselcan, 2008)

O násilí mluvíme tehdy, pokud dojde k použití fyzické síly jednou osobou s cílem útočit na osobu další (WHO, 2021). Důsledky jsou pak zranění, smrt či mnohdy doživotní psychická traumata. Nejběžnějším typem je pak domácí násilí, které je problémem v mnoha zemích a jinak tomu není ani v Turecku. O domácím násilí mluvíme tehdy, když je násilí konáno osobou, se kterou je oběť násilí v příbuzenském vztahu. Oběťmi domácího násilí mohou být jak ženy, tak i muži (Doğutaş, 2013). Vzhledem k tématu této práce se zaměříme na domácí násilí páchané na ženách.

V Turecku je domácí násilí palčivým problémem. Míra domácího násilí v průběhu posledních let stoupá (Karacan, 2021), je však obtížné zjistit přesnou míru násilí páchaného na ženách. Dle odborníků se skutečné a uváděné údaje mohou lišit až o polovinu, jelikož se spousta žen ze strachu neodhodlá násilí ohlásit a ani vyhledat pomoc. Dle UN WOMEN (2020) až 39 % žen ve věku 15 - 54 let se minimálně jednou za život setká s domácím násilím. Pro srovnání v České republice se tohle číslo pohybuje okolo

---

¹⁷ Ali Yüksel – poslanec strany AKP, poradce premiéra Recepta Tayyipa Erdogana v roce 2010. V roce 2010 měl 3 manželky.

20 %. První větší kampaně poukazující na problém domácího násilí byly již v 90. letech 20. století. V roce 1998 byl přijat zákon č. 4320 „Zákon o ochraně rodiny“, který měl za cíl eliminovat násilí na ženách a taktéž se zaměřit na jeho prevenci

Vzhledem k tomu, že je Turecko dlouhodobým kandidátem na členství do Evropské unie, je pravidelně sledován vývoj v určitých oblastech – jednou z nich je i míra domácího násilí. V roce 2011 Evropská komise uvedla, že problém domácího násilí je stále závažným problémem a je třeba na něm cíleně pracovat. Turecko následně začalo konat další kroky k řešení tohoto problému. Dne 8. března 2012 přijala turecká vláda zákon č. 6284 o prevenci násilí na ženách a ochraně rodiny, který zahrnuje všechny ženy bez ohledu na rodinný stav a rozšiřuje práva oběti (UN WOMEN, 2012). Tento zákon stanovuje, že násilník bude na měsíc vykázan ze společného bydlení, zároveň je zde zaručena státní pomoc obětem domácího násilí – příspěvky na nové bydlení a finanční pomoc v případě, že se žena rozhodne odejít ze společné domácnosti. Dále také možnost psychologické pomoci a v případě potřeby i policejní ochrany.

Alarmující jsou však fakta, která vzešla z Tureckého demografického a zdravotního průzkumu v roce 2013. 13,3 % žen věřilo, že manžel má právo na násilí v případě, když žena spálí jídlo, špatně se stará o děti, pokud se s mužem hádá nebo s ním odmítá mít sex. Ačkoliv v průběhu posledních let Turecko provedlo spoustu kroků ve snaze eliminovat násilí, zavedlo nové zákony a zpřísnilo tresty, situace se stále nelepší. Problémem je implementace těchto zákonů do reálného života. V zemi také stále není zajištěn dostatek bezpečných úkrytů – domů, kde by ženy našly bezpečný prostor. Jako příklad si můžeme uvést provincii Sakarya, kde je na 900 000 žen jen jeden domov pro ženy s kapacitou 10 míst. Budování těchto bezpečných prostorů je přitom povinností, kterou by Turecko mělo zajistit dle aktuálně platných zákonů. Můžeme tedy říct, že i přes pokrokové zákony, Turecko situaci stále nezvládá dle představ a domácí násilí zůstává nevyřešeným problémem (Seibert, 2012).

Dle Turecké platformy WE WILL STOP FEMICIDE bylo v roce 2020 zavražděno nejméně 300 žen, a to převážně jejich partnery, z čehož 171 žen bylo nalezeno mrtvých za podezřelých okolností.

5.7. Vraždy ze cti

Vraždu ze cti charakterizujeme jako zabití jednotlivce kvůli přesvědčení pachatele (ve většině případů partnera, rodiny), že oběť (žena) porušila zásady rodiny, komunity nebo náboženství. Rodině je v tomto případě cennější čest a tradice než lidský život. Vraždy ze cti mají v Turecku dlouholetou tradici. I přes to, že Turecko zavedlo doživotní tresty za vraždu ze cti, tak tento fenomén stále přetrvává, a to zejména ve východním a jihovýchodním Turecku, kde žije Kurdská menšina. S vraždami ze cti se ale můžeme v menší míře setkat napříč celým Tureckem, jak na venkově, tak i ve městech (Gültekin, 2011). Přesné statistiky pro vraždy ze cti neexistují, ale odhaduje se, že je v Turecku každý rok zavražděno z důvodu porušení zásad rodiny či náboženství kolem 60 až 100 žen. Potíž je také v tom, že spousta těchto vražd ze cti není nahlášena nebo jsou označeny za nehodu. Zvýšení trestů za vraždy ze cti vedlo k tomu, že ženy jsou vlivem nátlaku rodiny nuceny spáchat sebevraždu. Rodině v tomto případě nehrozí trestní stíhání, jelikož se žena k sebevraždě „rozhodla dobrovolně“ (Kardam, 2005).

5.8. Oblečení žen – zahalování

Téma zahalování je v Turecku velmi kontroverzní a stále aktuální. To, zda se žena v Turecku zahaluje nebo ne, úzce souvisí s prostředím, kde žije. Dle Çarkog'lu, Toprak (2007) se v Turecku zahalují až dvě třetiny tureckých žen. Zatímco ve velkých a vyspělých městech na západě Turecka zahalování není časté a pomalu se od tohoto muslimského zvyku upouští, ve venkovských oblastech zahalené ženy potkáme ve větší míře, a to zejména na jihu a jihovýchodě země, v chudších oblastech je zahalování žen stále časté.

Zahalování má v Turecku dlouhodobou tradici, je pozůstatkem z doby Osmanské říše. Po vzniku Turecké republiky provedl stát řadu modernizačních reforem, které se dotkly také stylu oblékání. Atatürk vnímal šátek, pokrývku hlavy, jako pozůstatek minulosti, který je potřeba odstranit. Aktivně odrazoval od nošení šátků na veřejných místech a toužil po

tom, aby se styl oblékání přiblížil co nejvíce západním zemím. Zatímco některé ženy, zejména ty v městských oblastech, tento přístup uvítaly a šátky přestaly nosit, jiné ženy nadále pokrývku hlavy nosily. V Turecku v době vlády Atatürka nebyl oficiální zákon, který by zakazoval zahalování, ale existovaly zde oblékací předpisy, které byly různou mírou vymáhány v konkrétních prostorách, zákaz nošení šátků platil například na úřadech (Secor, 2002).

První regulace ohledně nošení šátků vstoupila v platnost v roce 1981, kdy Ministerstvo školství vydalo Kodex ohledně oblečení na školách. V tomto nařízení bylo stanoveno, že hlava by neměla být v prostorách škol zahalena. Univerzity v roce 1982 ale dostaly výjimku a tento kodex pro ně neplatil. Později vznikla Rada pro vysokoškolské vzdělání, která ve svých předpisech opět uváděla, že hlava by měla zůstat nezahalena a šátky by se neměly používat (Uğur, 2019). V důsledku těchto opatření některé univerzity šátky striktně zakazovaly, jiné univerzity naopak zvolily benevolentnější přístup. Záleželo tak na vedení univerzity, jak a jestli se zákaz nošení šátků na univerzitě bude dodržovat. Pro konzervativní jedince byl zákaz nošení šátků obtížný. Studentky, které odmítaly chodit do školy bez šátku, byly nepřímo nuceny k tomu, aby se vzdaly svého práva na vzdělání.

V této souvislosti je pozoruhodný výzkum od společnosti Hazar Group (2007), který zkoumal, jak se ženy zachovaly v době, kdy začal platit zákaz šátků. Dle výsledků si až 41 % studentek odmítlo sundat šátek a zvolily odchod ze školy. 35 % studentek zvolilo cestu, kdy si sundávaly šátky na místech, kde to po nich bylo považováno, chtěly se tak vyhnout ukončení vzdělání a tím budoucím následkům. Přes 20 % studentek zvolilo jiný, modernější druh zakrytí vlasů, používaly klobouky či paruky. Nutno však podotknout, že zákaz nošení šátků se nevztahoval jen na univerzity. Zákaz nošení šátků platil například i na úřadech, ale i u soukromých objektů, firem.

Rozsáhlé protesty proti zakazu nošení šátků vedly k tomu, že se v průběhu let zákaz rozvolnil. Změna ovšem přichází v roce 1998, kdy Národní rada bezpečnosti Turecké republiky zasedala z důvodu ochrany sekularismu. V zemi od 80. let sílil politický islám a ve společnosti panovaly obavy z rostoucí islamizace země. Výsledkem tohoto zasedání

bylo 18 rozhodnutí, které měly za cíl ochránit sekulární nastavení Tureckého státu. Třinácté rozhodnutí se týkalo stylu oblečení. Žádoucí byl moderní způsob oblékání inspirovaný západním světem. Šátky byly klasifikovány jako nemoderní a brány za symbol proti sekularismu. Od roku 1998 tak bylo použití šátku k zahalení striktně zakázáno na celostátní úrovni (Uğur, 2019). Ženám, které nosily šátky, tak nebylo umožněno je dále používat v běžném životě. Zákaz platil na veřejných místech – školách, univerzitách, na úřadech, ve veškerých státních institucích. Spousta žen tento zákaz brala jako diskriminační. Poukazovaly na to, že v momentě, kdy se rozhodly nosit šátek i přes zákaz, setkávaly se s diskriminačními praktikami. Ženy a nejen ony vnímaly zákaz nošení šátků jako porušování základních lidských práv. Přes veškeré debaty zůstal zákaz v platnosti dlouhá léta (Secor, 2002).

S příchodem strany AKP se zákaz nošení šátků opět dostal do popředí zájmů. Strana se v roce 2006 zákaz zahalování pokoušela zrušit, ústavní soud ale tento krok zastavil. V roce 2010 se AKP podařilo zákaz zahalování zrušit alespoň na univerzitách. O tři roky později byl zákaz nošení šátků zrušen v téměř všech institucích včetně policie, vojáků a na soudech (Işik, 2020).

Pokud se ženy rozhodnou zahalovat, mají různé možnosti, jak to učinit. Nikde není oficiálně stanoveno, jak by žena měla být zahalená (Slininger, 2014). Çarkoğlu a Toprak (2007) však charakterizují tři způsoby, jak se ženy v turecké společnosti zahalují. První možností, kterou autoři nazývají jako ÇARŞAF, je ta, kdy si žena zakrývá celé své tělo. Je tedy zahalená od hlavy až k patě, jedinou odhalenou částí zůstávají oči. Další možností je zahalení pomocí použití různých druhů pokrývek hlavy, nejčastější je zahalení pomocí šátku. V tomto případě si ženy zahalují pouze hlavu, některé vlasy však nadále zůstávají viditelné. Poslední možností, o které se autoři zmiňují, je zahalení pomocí turbanu. Jedná se o formu zahalení, kdy má žena zakrytou celou hlavu včetně krku a ramen. Ženě nejdou vidět vlasy, ale obličej zůstává odhalený.

5.9. Přístup ke vzdělání

Vzdělání hraje zásadní roli v životě člověka. Je klíčem k úspěchu v budoucím životě a otevírá nám cestu k mnohým příležitostem. Úroveň vzdělání žen má významný dopad na pracovní příležitosti a na jejich sociální vztahy (Hacettepe University Institute of Population Studies, Ministry of Family and Social Policies, 2015). V Turecku vzdělávání řídí stát, dle článku 42 turecké ústavy¹⁸ je vzdělání bezplatné a povinné pro všechny bez ohledu na pohlaví. Povinná doba studia byla do roku 1997 pět let, později se prodloužila na osm let (Yazan, 2014) a od roku 2021 činí dvanáct let. Předškolní vzdělávání bylo až do roku 2019 v Turecku nepovinné. Od roku 2019 však každé dítě před nástupem do školy musí absolvovat minimálně rok předškolního vzdělávání (Batyra, 2017).

Do školy se obvykle chodí ve věku 6-ti let, ve venkovských oblastech spíše ve věku 7 let. Vzdělání je rozděleno na následující stupně – primární (základní), nižší a vyšší sekundární a terciární/vysokoškolské. Síť univerzit je poměrně rozsáhlá, po celé zemi se nachází více než 166 univerzit, v každé provincii je minimálně 1 univerzita (Duman, 2010). Na první pohled se může zdát, že příležitosti ke vzdělávání jsou stejné jak pro dívky, tak i chlapce. Takto nastavený systém však neodráží reálnou situaci. Vzdělání dívek a chlapců je i přes zdánlivě správně nastavený systém nerovné. Turecko si situaci se vzděláváním uvědomuje a investice do vzdělání patří mezi prioritní.

---

¹⁸ Dle článku 42 turecké ústavy nesmí být nikdo zbaven práva na vzdělání. Základní vzdělání je povinné pro všechny bez ohledu na pohlaví a vzdělání je ve státních školách pro všechny bezplatné. Stát na základě tohoto článku také poskytuje stipendia studentům, kteří chtějí studovat i na dalších stupních, avšak nemají k dispozici finanční prostředky. V tomto článku se také stát zavazuje učinit opatření, aby se vzdělání dostalo i těm, kteří potřebují zvláštní formu vzdělávání.

Total education expenditure, 2011-2020

Obrázek 4 – Celkové výdaje na vzdělání od roku 2011 do roku 2020, v tureckých lirách (Zdroj:TUIK, 2021)

Jak můžeme vidět na přiloženém obrázku – grafu, množství peněz určených na rozvoj vzdělávání a zlepšení vzdělávacího systému v Turecku se neustále zvyšuje. V roce 2011 výdaje určené na vzdělání dosahovaly výše 77 miliard tureckých lir, v přepočtu 121 miliard korun českých. V roce 2020 výdaje na vzdělání činily 270,9 miliard tureckých lir, což je v přepočtu 427 miliard korun českých (TUIK, 2021).

Vývoj vzdělávání a kampaně na podporu vzdělávání od roku 1997

V roce 1995 se Turecko účastnilo 4. světové ženské konference, kde se zavázalo zavést povinné osmileté základní vzdělání a také dosáhnout 100% gramotnosti žen (Tan, nedatováno). V roce 1997, v souladu s těmito závazky, turecká vláda reformou zákona povinné základní vzdělávání prodloužila na dobu 8 let. V tom samém roce byl vyhlášen „Program základního vzdělávání“, jehož cílem bylo rozšířit možnosti primárního vzdělávání. Za finanční pomoci Světové banky se v Turecku intenzivně začaly stavět školy, hledali se noví učitelé. I přes úspěchy a nárůst docházky do škol se však stále některé regiony¹⁹ v Turecku potýkaly s tím, že spousta dívek a chlapců docházku nedokončila, přičemž poměr dívek byl výrazně vyšší (Çöker, 2021).

¹⁹ Nejméně rozvinuté provincie Turecka – Diyarbakır, Mardin, Siirt, Bitlis, Muş, Ağrı a Erzurum.

V roce 2003 nechodil až milion tureckých dívek do školy, přičemž zásadní byl i 7% rozdíl v míře zapsání do škol mezi dívkami a chlapci. V reakci na tato konkrétní čísla MoNE ve spolupráci s organizací UNICEF implementovalo kampaň²⁰ na podporu vzdělávání. Cílem této kampaně bylo dosáhnout 100 % zapsání všech dětí ve věku od 6 do 14 let do školy se zaměřením hlavně na dívky. Projekt byl zahájen v roce 2003 v deseti provinciích, především na venkovském a ekonomicky problematickém jihovýchodě země²¹ (Yazan, 2014).

HAYDİ KIZLAR OKULA!

THE GIRLS' EDUCATION CAMPAIGN IN TURKEY

Ministry of National Education
General Directorate
of Primary Education

Obrázek 5 – Mapa provincií Turecka – červeně označené pilotní provincie projektu „Dívky, pojdte do škol“. (zdroj: UNICEF, nedatováno)

V těchto provinciích je rozdíl ve školní docházce mezi dívkami a chlapci vysoký a školní docházka nejnižší. V roce 2004 byla kampaň rozšířena do dalších částí, tentokrát zahrnovala i městské části – Istanbul, Izmir a hlavní město Ankaru (Schleifer, 2004). V roce 2006 již byla kampaň aktivní ve všech 81 provinciích Turecka. Kampaň se

²⁰ Kampaň pod v originále pod názvem Haydi Kizlar Okula (Girls, lets go to the school) -v českém překladu: „Dívky pojdte do školy.“. Jedna z největších a nejvíce efektivních kampaní na podporu vzdělávání dívek

²¹ Lokality - Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakir, Hakkari, Mus, Siirt, Şanlıurfa, Şirnak, and Van. (Yazan, 2014)

zaměřila na informovanost a mobilizaci veřejnosti. Do kampaně byla zapojena veškerá média, a to jak na místní, tak celostátní úrovni. Aktivně se zapojily celebrity a další veřejně známé, vlivné osoby, které vystupovaly v televizních spotech na podporu vzdělávání s cílem dostat problematiku do podvědomí lidí a dosáhnout tak kýžené změny.

Od roku 2003 MoNE poskytovalo učebnice zdarma pro všechny a chudé rodiny vyzývali k zapsání do škol také finanční pobídkou. Navíc, jednalo-li se o dívky, pobídka byla vyšší až o 20 % než pro chlapce. Vláda také poskytla mobilní školy, možnost autobusové dopravy do škol, aby to co nejvíce přizpůsobila dívkám z odlehlejších venkovských oblastí. Součástí kampaně také bylo poskytnutí školení lokálním učitelům a dobrovolníkům. S blížícím se začátkem školního roku byly obcházeny turecké rodiny s cílem přesvědčit rodiče, aby své děti zapsali do škol (Gümüş, Gümüş, 2013). Výsledky této kampaně byly po prvním roce pozitivní. Ve všech 10 provinciích došlo k významnému nárůstu počtu dívek, které se zapsaly do školy. Nejúspěšnější byla kampaň v provinciích Siir a Van. V provincii Sir se zvýšila míra zápisovosti do škol o 19,49 %. V provincii Van bylo zvýšení míry o 11, 08 % (Yazan, 2014). I v dalších provinciích došlo k nárůstu, nebyl však tak výrazný jako ve dvou výše zmíněných.

Table 1. Increase in girls' enrolment in the first year of the project, 2003–2004.

Provinces	Number of students enrolled in 2002–2003			Number of students enrolled in 2003–2004			Girls' increase %
	Total	Boys	Girls	Total	Boys	Girls	
Ağrı	100,880	61,291	39,589	104,492	62,513	41,979	6.04
Batman	108,256	61,273	46,983	107,879	59,989	47,890	1.93
Bitlis	60,611	36,835	23,776	63,523	38,209	25,314	6.47
Diyarbakır	283,013	163,494	119,519	290,350	165,197	125,153	4.71
Hakkari	49,604	28,693	20,911	51,059	29,127	21,932	4.88
Muş	80,906	49,088	31,818	84,039	50,203	33,836	6.34
Siirt	60,589	35,722	24,867	66,836	37,122	29,714	19.49
Şanlıurfa	263,346	157,848	105,498	264,118	156,569	107,549	1.94
Şırnak	70,429	42,549	27,880	72,563	42,929	29,634	6.29
Van	174,391	107,329	67,062	187,328	112,835	74,493	11.08
Total	1,252,025	744,122	507,903	1,292,187	754,693	537,494	5.83

Obrázek 6 – Vyšší míra zapsání dívek do škol v prvním roce kampaně, 2003-2004 (Zdroj: Yazan, 2014)

I v dalších letech kampaň zaznamenala pozitivní výsledky, ale efektivita programu klesala s přibývajícím množstvím regionů, kde se kampaň implementovala.

Tabulka 1– Počet dívek, které se zapsaly do školy v průběhu kampaň. Vytvořeno autorkou na základě informací od Gümüş, Gümüş (2013).

Počet dívek, které se zapsaly do školy v průběhu kampaň					
2003 (10 provincií)	2004 (33 provincií)	2005 (53 provincií)	2006 (všechny provincie)	2007 (všechny provincie)	Celkový počet
40,000	73,200	62,251	47,349	16,312	239,112

Za dobu trvání kampaň se do konce roku 2007 zapsalo do základní školy 239 112 dívek, které dříve školu nenavštěvovaly (Gümüş, Gümüş, 2013).

I přes veškeré kroky, které Turecko v posledních letech učinilo, nerovnost mezi vzděláváním dívek a chlapců je stále na pořadu dne. Gramotnost dívek i procento dívek, které dokončí primární vzdělání je stále nižší než u chlapců. Turecku se nepodařilo splnit závazek z Ženské konference v Pekingu z roku 1995 – dosažení 100% gramotnosti žen do roku 2000 (Tan, nedatováno).

Tabulka 2 – Přehled růstu gramotnosti u mužů a žen, věková skupina 15 a více

Gramotnost	1935	2007	2019
Ženy	9,8	81,26	94,42
Muži	29,3	96,2	99,08

Vytvořeno autorkou, zdroj informací: STATISTA, 2022

Tabulka 3 – Přehled negramotné populace

Negramotnost	Celkově	Muži	Ženy
15-24	12.599	2,473	10,126
Více jak 15	2,088, 846	284,914	1,803, 392

Vytvořeno autorkou, zdroj informací: UNESCO, 2019

Problémový je zejména nejméně rozvinutý východní region Turecka. V tomto regionu se stále mnohým dívkám vůbec nedostává ani základní vzdělání, především z důvodů tradičního nastavení tamních komunit (Riley, 2013). Velmi často jsou to právě samotní rodiče, kteří svým dětem, dcerám, vzdělání odepírají. Důvody, proč tomu tak je, jsou různé. Někteří se mylně domnívají, že Korán vzdělávání dívek zakazuje. Dalším důvodem je, že nechtějí, aby dcery studovaly společně s chlapci či z bezpečnostních důvodů nechtějí, aby dívky cestovaly do vzdálených škol. Roli hrají i nedostatečné finanční prostředky či přesvědčení, že dívky mají hlavně plnit roli pečovatelky v rodině (Sancar, Bulut, 2006). Důležitým aspektem je také brzké těhotenství dívek či dětské sňatky (Schleifer, 2004).

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Out-of-school children										
Total	311,775	404,089	342,826	277,326	277,670	310,864	273,461	266,561	259,524	...
Female	172,925	216,743	183,138	149,901	147,831	162,135	143,085	138,292	133,381	...
Male	138,850	187,346	159,688	127,425	129,839	148,729	130,376	128,269	126,143	...
Out-of-school adolescents										
Total	47,582	38,445	168,359	290,895	425,786	523,363	477,710	334,401	188,231	...
Female	...	...	104,472	163,251	228,913	274,962	252,367	178,745	105,451	...
Male	...	...	63,887	127,644	196,873	248,401	225,343	155,656	82,780	...

Obrázek 7 – Vývoj v počtu dětí a dorostu bez školní docházky od roku 2011 do roku 2019. (Gümüş, Gümüş, 2013).

Nutno podotknout, že progres je zřejmý a Turecko je na dobré cestě a pokud investice a snaha systém vzdělávání zlepšovat, lze očekávat dobré vyhlídky v budoucnu.

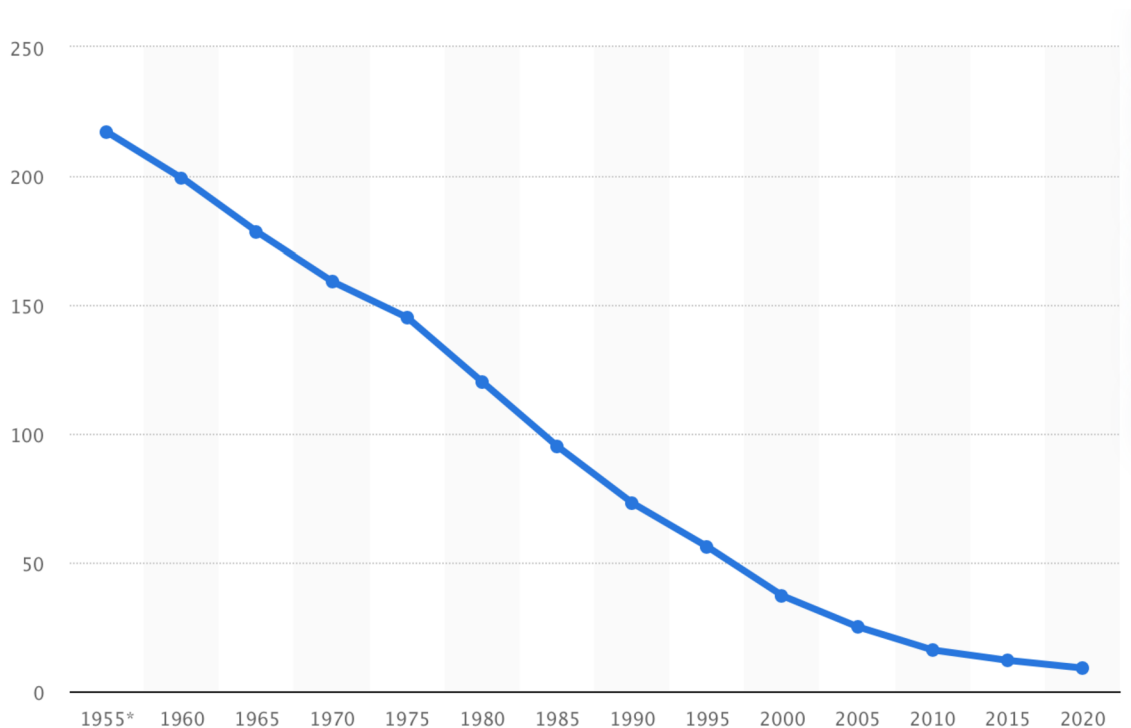
5.10. Přístup ke zdravotní péči

Již od vzniku Turecké republiky bylo zdraví obyvatel prioritou, ale vývoj zdravotních ukazatelů nebyl uspokojivý. Turecký zdravotní systém prošel výraznou transformací v roce 2003 za vlády AKP. Nyní je všem občanům země, bez ohledu na pohlaví, zajištěna základní zdravotní péče a ukazatele zdraví se začaly výrazně zlepšovat. Turecko se zavázalo zlepšit přístup žen ke kvalitní lékařské péči, učinilo tak na základě mezinárodních úmluv (Sahin, 2007). Cílem bylo umožnit ženám a dívkám využívat

lékařské služby a zvýšit kvalitu jejich poskytování (Cesur, Gunes a další, 2019). Jedním z hlavních cílů bylo a stále je snížit úmrtnost matek a jejich dětí (Özdeniz, 2010). V tomto ohledu Turecko udělalo velký pokrok, u obou ukazatelů se daří hodnoty snižovat.

V roce 1970 byla úmrtnost matek v Turecku 200 úmrtí na 100 000 živě narozených dětí, v roce 2006 to bylo 28,5 úmrtí na 100 000 živě narozených dětí (Kültürsay, 2011). V roce 2017 odpovídala úmrtnost matek v Turecku 17 úmrtí na 100 000 živě narozených dětí (Knoema, 2022).

Na přiloženém grafu můžeme vidět vývoj kojenecké úmrtnosti od roku 1955 do roku 2020 (Statista, 2022). V roce 1955 byla kojenecká úmrtnost v Turecku 217 úmrtí na tisíc živě narozených dětí. Od té doby se míra kojenecké úmrtnosti neustále snižovala. V roce 2000 činila kojenecká úmrtnost v 37 úmrtí na tisíc živě narozených dětí. V roce 2020 šlo o 9 úmrtí na tisíc živě narozených dětí. Pokrok je znatelný (Statista, 2022).

Graf 1 – Turecko: kojenecká úmrtnost od roku 1955 do roku 2020 (v počtu úmrtí na 1 000 živě narozených dětí). Zdroj: Statista 2022.

Jednou z hlavních příčin úmrtí matek a kojenců představují porody nebo potraty v nevhodných podmínkách (Kültürsay, 2011). Turecko se osvětou a zkvalitňováním

vzdělávání dívek snaží dosáhnout, aby si byly vědomy rizik spojených s domácími porody a zároveň aby si uvědomovaly své právo na přístup ke kvalitní zdravotní péči (Kültürsay, 2011). Ve východní, rurální části země stále až 20 % matek rodí doma bez odborné lékařské pomoci. Úmrtí matek a kojenců se dá předcházet. Zásadní je vzdělání dívek o zdraví, zejména v oblasti reprodukce a zajištění dostupnosti kvalitní prenatální, porodní a poporodní péče (Tezcan, 2007).

Ukončení těhotenství – interrupce

Dlouhá léta od vzniku Turecké republiky až do roku 1983 bylo plánované, dobrovolné ukončení těhotenství zakázané. Dnes je interrupce dle platných tureckých zákonů zcela legální (Aktan, 2020).

„Zákon říká, že až do konce desátého týdne těhotenství, pokud neexistují žádné obavy o zdraví matky, může být na její žádost provedena interrupce.“ (Karakas, 2019). *„Podle zákona musí být těhotné osobě 18 let a pokud je vdaná, musí získat souhlas manžela, aby mohla legálně podstoupit interrupci. Těhotné osoby mladší osmnácti let musí mít souhlas rodičů. Po 10 týdnech těhotenství je potrat možný, pokud těhotenství ohrožuje život jedince nebo pokud má plod vážné postižení.“* (O’Neil a další, 2020)

Do dvacátého týdne těhotenství je možnost vykonat interrupci v případě, kdy těhotenství ženy je důsledkem spáchaného trestného činu (Pınar, 2017).

S ohledem na turecké zákony vyplývá, že žena by měla mít možnost rozhodnout se pro ukončení těhotenství. Avšak i zde je realita odlišná. Ženy se setkávají s mnoha překážkami a cesta k vykonání interrupce není tak snadná, jak se na první pohled může zdát. Přístup k interrupci je za doby konzervativní vlády strany AKP stále více a více omezenější (Nawa, 2020). Téma interrupce je v Turecku navíc velmi stigmatizováno. Politici vládnoucí strany a sám prezident Erdogan se k interrupci staví negativně a svými výroky dávají společnosti najevo, že ji nepodporují. *„Potraty vnímám jako vraždu. Nikdo by neměl mít právo to dovolit. Není žádný rozdíl mezi zabitím dítěte v matčině lůně a zabitím dítěte po jeho narození.“* (Prezident Erdogan, 2012, Ahmadi, 2012). *Kontroverzní prohlášení má na svědomí i samotný ministr zdravotnictví Recep Akdağ, který řekl, že*

by ženy měly porodit i děti, které byly zplozeny při trestném činu – znásilnění (Pinar, 2017).

Takováto prohlášení mají na tureckou společnost zásadní vliv (Pinar, 2017). Sedef Erkmen, vědec, který se tématu věnuje, tvrdí, že právě tyto praktiky, které se uplatňují proti potratům systematicky od roku 2012 mají vliv na přístup žen k interrupci (Aktan, 2020). Spousta veřejných nemocnic odmítá interrupci provádět. Ženám je tak upřena možnost/právo na bezplatný a bezpečný potrat (Nawa, 2020). Doktoři ve veřejných nemocnicích dávají větší váhu tomu, co je vládními elitami řečeno než zákonu. Vědí totiž, že v případě stížnosti žen se za ně vládní strana postaví (Aktan, 2020). Žena se tak dostává do složité situace a má omezené možnosti. Může se obrátit na soukromé kliniky, které interrupci za poplatek provádějí nebo vyhledat ilegální místa, kde interrupci sice provedou taktéž za poplatek, avšak zde je i jisté bezpečnostní riziko. Ceny za provedení interrupce se v jednotlivých zařízeních liší, často jsou však velmi vysoké²² (Karakas, 2019, Pinar, 2017). Právě vysoké ceny pak znemožňují ženám, které pochází z chudšího prostředí, interrupci absolvovat. Ženy se také často setkávají s tím, že personál se je snaží od interrupce odradit a manipulací, vyvoláním pocitu viny a vyhrožováním se snaží ženy přesvědčit, aby těhotenství neukončovaly (Nawa, 2020). Ženy se tak ocitají v neshodách. Situaci komplikuje fakt, že žena k vykonání interrupce musí získat souhlas od svého partnera (Nawa, 2020).

5.11. Pracovní příležitosti tureckých žen

Jedním z důležitých faktorů pro ekonomický a sociální rozvoj země a taktéž pro boj s chudobou je zapojení žen do pracovního trhu (Aslan, 2020). Podíl žen na pracovním trhu v Turecku je velmi nízký a hluboce zaostává za průměrem zemí Evropské Unie a zemí OECD²³. Míra účasti žen na pracovním trhu v Turecku dlouhodobě stagnuje kolem 30 % (Atasoy, 2017), v roce 2021 dosahovala 31 % (ILOSTAT, 2022). Ve srovnání s mírou

---

²² Cena interrupce se na jedné ze soukromých klinik pohybuje okolo 150 euro, když je provedená do 6 týdne těhotenství. Interrupce v pokročilejším stádiu stojí více – např. interrupce provedená v 10. týdnu stojí 270 euro (Karakas, 2019).

²³ Míra účasti žen na pracovním trhu v evropských zemích se pohybuje okolo 68 % (ILOSTAT, 2021).

účasti mužů na pracovním trhu, která v roce 2021 byla 69 %, tak ženy výrazně zaostávají (ILOSTAT, 2022).

Na grafu níže můžeme pozorovat trend, kdy míra účasti žen na pracovním trhu od roku 1990 až do roku 2008 klesala. Zatímco trend v jiných zemích, v důsledku implikace politik určených ke zvýšení zapojení žen do pracovního trhu, byl přesně opačný, míra se zvyšovala (Varol, 2017). Od roku 2008 byl trend stoupající, k poklesu došlo v roce 2020. Tento pokles byl způsoben především epidemií COVID 19, která zapříčinila uzavření mnoha pracovišť (Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası, 2020).

Graf 2 – Míra účasti žen na pracovním trhu v Turecku od roku 1990 do roku 2020 (v % ženské populace ve věku 15 +). Zdroj: ILOSTAT, 2022.

Vliv na míru účasti žen má stále přetrvávající patriarchální nastavení turecké společnosti, kdy muž je považován za živitele rodiny a žena je vnímána především jako osoba, jejíž

hlavní činností je starost o domácnost a péče o děti²⁴. V Turecku se spoléhá na to, že muž bude hlavním ekonomickým zaopatřovatelem rodiny, zdrojem většiny příjmů (Palaz, 2002). Takto nastavené myšlení společnosti se tak odvíjí i na mzdě pro ženy. Mzdy žen v Turecku jsou podstatně nižší než mzdy mužů, jelikož je mzda žen vnímána pouze jako doplňková k hlavní mzdě mužů (Özkanlı, 2001). Muži v Turecku vydělávají v průměru o 27,4 % více než ženy (Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası, 2020).

Mezi další faktory, které zásadním způsobem ovlivňují míru zapojení žen do pracovního trhu dle Göksel (2013), patří urbanizace²⁵. Dále nedostatek nebo nedostupnost zařízení péče o děti – tj. mateřské školy, jesle... Ženy tak v případě, kdy chtějí nastoupit do práce, musí řešit problém, kdo se postará o jejich děti v průběhu pracovní doby. Lze využít soukromá zařízení, ta ale bývají placená, anebo využít ostatní členy domácnosti. Pokud žena/rodina nemá dostatek financí a není k dispozici příbuzenstvo, které by se o děti postaralo, nemá jinou možnost než zůstat doma a starat se o potomky (Kagnicioglu, 2017).

V domácnostech bývají také nerovnoměrně rozdělené domácí práce. Muži jsou nedostatečně zapojeni do zajišťování chodu domácnosti a žena není schopna mít na starost celou domácnost a zároveň se naplno věnovat práci. Důležitým faktorem je i nižší úroveň vzdělání žen. Nerovnost ve vzdělávacím systému má dopad na možnosti zaměstnání žen. Míra účasti žen na pracovním trhu se zvyšuje s dosažením vyššího stupně vzdělání (Özkanlı, 2001). Podle Varol (2017) míru žen na pracovním trhu negativně ovlivňuje brzký vstup ženy do manželského svazku nebo když má větší počet dětí. V souvislosti se vstupem ženy do manželství nebo s mateřstvím zaměstnanci také odmítají ženám poskytovat školení na pracovištích, jelikož takto vynaložené náklady považují za zbytečné, když žena stejně jednoho dne ze zaměstnání odejde (Palaz, 2017).

---

²⁴ V důsledku poskytování pečovatelské péče se do pracovního života nemůže zapojit až 13,5 milionu žen (Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası, 2020).

²⁵ V Turecku v 70. až 90. letech probíhala rychlá urbanizace – stěhování obyvatel z venkova do měst. Ženy, které na venkově vykonávaly především zemědělské práce, se v důsledku stěhování do měst ocitly v situaci, kdy v konkurenčním prostředí nebyly schopny najít práci z důvodu nízkého vzdělání nebo nedostatku dovedností/ zkušeností. Staly se nezaměstnanými ženami, které se staraly o domácnost a věnovaly se péči o děti. (Varol 2017)

Dále je v Turecku zásadním problémem, že je tamější trh práce segmentovaný a segregovaný dle pohlaví (International Labour Organization, 2013). Některé zákony omezují nebo přímo zakazují ženám vykonávat určitý typ práce. Ženám jsou například zakázány všechny druhy práce, které se vykonávají pod zemí nebo pod vodou. Stejně tak je jim upřena práce v průmyslu, kam patří například práce v tiskařských či plynárenských provozech, na stavbě. (Palaz, 2017)

Ženy jsou zaměstnávány především v podprůměrně placených odvětvích, vyžadujících nízkou kvalifikaci. Patří sem zejména zemědělství, textilní průmysl nebo služby (Daily Sabah, 2022). Muži naopak zastávají vyšší pozice a jsou i lépe placeni (Yenilmez, 2018). Nejvyšší míru zapojení žen na pracovním trhu můžeme pozorovat v okolí Černého moře, nejnižší míra je v jihovýchodní a východní části Turecka, v provinciích Mardin, Batman, Şırnak a Siirt (Daily Sabah, 2022).

Turecko a politické elity jsou vědomy, že je situace špatná a snaží se implementovat politiky, které by zastoupení žen na trhu práce vylepšily. Politiky jsou zacílené na zvýšení zaměstnanosti žen, na zlepšení jejich dovedností a schopností. Děje se tak prostřednictvím odborných školení, poskytováním profesního poradenství nebo podporou podnikatelských iniciativ (UNECE, 2020). Turecko se aktivně pokouší vyřešit i nedostatek předškolních zařízení. V platnosti je opatření, které říká, že firmy zaměstnávající více než 150 žen by měly jejich dětem poskytovat služby předškolní péče – např. zajistit jesle. V praxi se však stává to, že zaměstnavatelé cíleně počet žen udržují pod stanoveným limitem, aby se této povinnosti zbavili (Özkanlı, 2001). Významným stimulantem pro změnu této nepříznivé situace je i vnější tlak z Evropské Unie. Turecko je dlouhodobě Evropskou unií kritizováno za nedostatečné zapojení žen do pracovního trhu a cílí na to, aby se zapojení žen do pracovního trhu zvýšilo (Fule, 2010). EU v řešení této situace pomáhá Turecku jak finančně, tak i formou implementací projektů. Nyní je aktuální například projekt pod názvem „WOMEN UP“²⁶, který realizuje EU ve spolupráci

---

²⁶ Projekt běží od února 2022 po dobu 32 měsíců a je zacílen na vybrané provincie – Şanlıurfa, Aydın, Kahramanmaraş, Ankara, Samsun, Denizli a Istanbul. Z projektu by mělo profitovat až 8000 zaměstnavatelů a zaměstnanců. (Daily Sabah, 2022)

s tureckým Institutem sociálního zabezpečení. Projekt má za cíl posílit zaměstnanost žen, přičemž se soustředí na malé podniky, které vedou ženy. Snahou je docílit toho, aby podnikatelky najímaly ženy, za což jim bude vyplácen finanční příspěvek (Daily Sabah, 2022).

5.11.1. Zapojení žen do politiky

O důležitosti zapojení žen do politického dění a do rozhodovacích procesů není pochyb. Zapojení žen hraje zásadní roli pro udržení demokracie (Abdulai a další, 2021) a je rovněž nástrojem, jak mohou samy ženy ovlivnit otázky, které jsou jim blízké. Dle Swamy (2001) mají ženy tendenci více spolupracovat, jsou méně náchylné ke korupci a zabývají se otázkami, kterým je věnována menší pozornost.

Politická účast a zastoupení žen v Turecku je stále nízké, ale pokrok, který Turecko v tomto směru v průběhu let udělalo, je významný. V posledním desetiletí došlo k nárůstu počtu žen v parlamentu ze 4,7 % na 17,4 %, politická účast žen je však stále nedostačující, zejména pak na lokální úrovni (Alemdar a další, 2020). Příkladem může být počet žen ve funkci starosty v provinciích Turecka – pouze ve 4 z 81 provinciích ženy zastávají funkci starosty (Gürbüz, 2020).

EU i výbor CEDAW dlouhodobě vyjadřují znepokojení nad nízkou účastí žen na všech úrovních rozhodování, která je stále pod celosvětovým průměrem. Celosvětový průměr se pohybuje okolo 24 % (Yargıç, 2020). Doporučením Komise CEDAW je, aby Turecko přijalo zvláštní opatření včetně kvót, která by ženám umožnila dosáhnout rovné a plné účasti na politickém a veřejném životě.

5.12. Organizace v Turecku zabývající se situací žen

Od 90. let 20. století ženské organizace hrají klíčovou roli při prosazování zákonů a politik v oblasti genderové rovnosti. Organizace pomocí demonstrací, projektů a debat aktivně upozorňují na nerovné postavení žen ve společnosti (Çubukçu, 2004). Právě díky úsilí ženských uskupení se problém genderové nerovnosti dostal do širšího podvědomí společnosti a v průběhu let se podařilo dosáhnout několika pozitivních změn (Sancar,

Bulut, 2006). Organizace se zaměřují na několik oblastí, mezi ty nejčastější patří dodržování základních lidských práv a svobod, domácí násilí, zvyšování politické účasti žen, zvyšování počtu žen zapsaných ke vzdělání nebo snaha o eliminaci.

V Turecku působí poměrně velké množství organizací zaměřující se na ženská práva a postavení žen, mezi nejznámější a nejaktivnější patří Asociace tureckých žen a demokracie, iniciativa WE WILL STOP FEMICIDE a KA-MER.

5.12.1. KADEM – Asociace tureckých žen a demokracie

Příkladem jedné z aktivních organizací nám může být Asociace tureckých žen a demokracie (The Turkish Women and Democracy Association), známá především pod zkratkou KADEM, která vznikla v roce 2013. KADEM je oficiálně nevládní organizace, která se zabývá lidskými právy, přičemž se zaměřuje hlavně na práva žen (UN women, 2020). Organizace je silně provládní a konzervativní, velmi úzce spolupracuje se státem a většina členů má blízké vztahy s prezidentem Erdoganem nebo dalšími členy vládnoucí strany AKP. Stranu vede dcera prezidenta Erdogana, Dr. Saliha Okur Gümrukçüoğlu (KADEM, 2022).

Cílem organizace je vytvářet kolektivní povědomí o lidských právech a o rovnosti žen a mužů ve společnosti. Zaměřuje se na genderovou spravedlnost, na posílení demokracie, podporu podnikání mladých žen a dodržování základních lidských práv a svobod. Velký důraz také klade na prevenci domácího násilí, které je, jak již bylo zmíněno výše, v Turecku velkým problémem (KADEM, 2022).

Organizace v Turecku je velmi rozšířená, od doby svého založení výrazně rozšířila počet svých poboček i sféry činnosti a nyní pokrývá téměř všechny regiony země (Koyuncu, Özman, 2018). Asociace pořádá workshopy, tréninky, organizuje kampaně a účastní se mezinárodních konferencí. Ženám dále poskytuje poradenskou, psychologickou a kariérní podporu.

KADEM pravidelně organizuje projekty na podporu podnikání žen. Jedním z takových projektů byl projekt „Ženy a Inovace“, kdy organizace umožnila a pomohla ženám

přihlášeným do programu přeměnit nápady v podnikatelské plány. Ženy dostaly možnost účastnit se workshopů a přednášek s experty (Empower women, 2019).

Organizace také vede velké množství tematických kampaní, spousta z nich míří na zvýšení povědomí o domácím násilí, které je v Turecku obrovským problémem. *"Be a Man First,"* („*Buđ v první řadě muž*“), *"Overcome Your Anger if You Are a Man,"* (*Zvládni svoji zlost, pokud jsi muž*“) *"You Are Not Entitled to Violence,"* („*Nejsi oprávněný k násilí*“) *"How Can You Face Those You Love."* (*Jak můžeš čelit těm, které miluješ*“). Účel kampaní je mířit i na muže, kteří jsou nejčastějšími pachateli, na jejich svědomí s cílem předcházet násilí (Ayhan, 2019).

5.12.2. Iniciativa „Zastavíme Femicidu“ - We will stop femicide

Jedná se o jednu z předních feministických organizací. Iniciativa od svého založení v roce 2010, aktivně bojuje proti vraždám a zneužívání žen (The New Arab Staff & Agencies, 2022). Organizace patří mezi nejčinnorodější aktéry ženského hnutí v Turecku (MacDonald, 2022).

Platforma poskytuje ženám v ohrožení právní pomoc, vzdělává turecké ženy o jejich právech (Alexandra, 2020). Pomocí kampaní a projektů se iniciativa zaměřuje na zvýšení společenského povědomí o problému násilí na ženách, shromažďuje údaje o vraždách žen a pomocí pravidelných měsíčních reportů tyto údaje sdílí s veřejností (Kadin Cinayetlerini Durdurcağız Platformu, 2015).

Iniciativa podporovala Istanbulskou úmluvu a byla jedním z největších kritiků rozhodnutí prezidenta Recepta Tayyipa Erdogana od Úmluvy odstoupit (The New Arab Staff & Agencies, 2022). V současné době organizace čelí žalobě, která požaduje ukončení činnosti organizace. Žaloba je založená na přesvědčení, že činnost organizace ohrožuje turecké hodnoty a rozvrací tradiční institut rodiny (MacDonald, 2022).

5.12.3. KA-MER

KA-MER je světově uznávaná organizace působící ve 23 provinciích v jihovýchodní a východní Anatolii již od roku 1997 (KAMER Foundation, 2022). Organizace hájí základní lidská práva – staví se proti rasové, jazykové, náboženské a genderové diskriminaci a všem druhům násilí (Çubukçu, 2004). Specializuje se především na téma sexuálního násilí a vraždy (Sancar, Bulut, 2006). Svoji činnost zahájila pořádáním workshopů, jenž měly za cíl zvýšit povědomí žen o různých druzích násilí. Členkami organizace KA-MER jsou ženy, které v osobním životě zažily násilí na vlastní kůži. Postupem času se vytvořila síť, kde ženy mohou v bezpečném prostoru sdílet své problémy a pocity a společně hledat způsoby, jak násilí čelit (Arat, Altınay 2015). Na workshopech se ženy učí být sebevědomější, jistější ve svých postojích a také jak říkat ne, když něco nechtějí.

V každé z 23 provinciích jsou pobočky KAMERu, na které se ženy mohou dostavit v případě potřeby. Taktéž jsou ženám k dispozici linky tísňové podpory. V centrech je ženám nabídnuto psychologické poradenství a bezpečné zázemí, kde mohou dočasně zůstat (Çubukçu, 2004).

Závěr

Tato diplomová práce se zabývá postavením ženy v muslimské společnosti a dále se zaměřuje a konkrétně zabývá postavením ženy vybrané zemi, a to v Turecku.

Pro účely práce byly stanoveny tři výzkumné otázky. První otázka zní „*Jak je postavení žen charakterizováno v nejdůležitějším pramenu islámu, v Koránu?*“ Další položená otázka se zaměřuje na tureckou společnost a zní následovně: „*Jaká práva a možnosti mají ženy v Turecku?*“ A třetí výzkumná otázka sleduje dynamiku rozvoje práv tureckých žen: „*Jak se postavení a práva žen v Turecku mění s časem?*“

Pozorný čtenář této práce zjistí, že hledání jasné a výstižné odpovědi je takřka nemožné. Ze získaných poznatků se pokusíme alespoň o stručné vysvětlení zjištěných fakt. Definovat nebo zhodnotit, jak je postavení ženy charakterizováno v Koránu je velmi obtížné, jelikož zde neshledáme jednoznačnou interpretaci a dělat obecné závěry je nereálné. V Koránu je ženám přisuzována rovnocennost s muži, jsou si rovni před Bohem, mají stejné právo na zakládání rodiny, vzdělávání či projevení svých názorů. Zároveň se však v Koránu vyskytují verše, které popisují muže jako nadřazeného. Když však do problematiky člověk nahlédne hlouběji, zjistí, že verše nemají tak jednoznačný význam a lze je chápat různě.

Postavení ženy v islámu se odvíjí od společenského a sociálního prostředí, ve kterém se žena nachází, v němž vyrůstá. Její postavení je také ovlivněno individuální interpretací Koránu a roli sehrají i tradice, které mnohdy přímo nesouvisí s islámem.

V Turecku se problematika postavení a práv žen dostala do popředí zájmu již od založeného novodobého tureckého státu. Atatürk měl zájem vybudovat z Turecka moderní stát a uvědomoval si důležitost žen v dosažení ekonomického a sociálního pokroku. Postavení a práva žen se za dob Atatürka jednoznačně změnila k lepšímu oproti době, kdy Turecko bylo součástí Osmanské říše. Ženám byla garantována stejná práva jako mužům včetně možnosti se vzdělávat, účastnit se veřejného života. Mimo jiné měly

právo na rozvod, svěřeni dítě do péče i dědictví a stejně jako muži mohly volit a být voleny. Byla zakázána polygamie. Po rychlém nástupu však byla problematika žen dlouhou dobu upozaděna a větší pozornosti se jí dostalo až v 90. letech 20. století, kdy ženy začaly aktivně bojovat za svá práva a lepší postavení ve společnosti. Upozorňovaly především na problematiku domácího násilí, nedostatečné vzdělání nebo nízkou účast žen na pracovním trhu.

Zásadním krokem vpřed v oblasti lepšího postavení žen bylo podepsání Istanbulské úmluvy a CEDAW, schválení zákona o rodině, který ženám zajišťoval ochranu v případě domácího násilí. Pozitivní vliv měla také změna občanského zákoníku v roce 2002, který ženám zaručoval například rovnocennost v partnerském vztahu.

V posledních letech se v Turecku se podařilo zvýšit gramotnost či docházku dívek do škol. Problémem však nadále zůstává nízká míra účasti žen na pracovním trhu a vysoká míra domácího násilí.

Zároveň však můžeme pozorovat, zejména od roku 2011, zásadní a potenciálně nebezpečnou změnu rétoriky ohledně postavení a role žen ve společnosti ze strany vládnoucí Strany spravedlnosti a prezidenta Erdogana. V kontroverzních výrociích ženy pasují především do role matek/manželek a nabádají je k mateřství. Odmítají koncept genderové rovnosti a naopak hlásají, že muži a ženy si nemohou být rovnocenní s tím, že je to proti přírodě. V roce 2011 bylo zrušeno Ministerstvo žen, jehož hlavní agendou byla ženská problematika. V roce 2021 Turecko odsoupilo od Istanbulské úmluvy, jenž ženám zajišťovala určitou formu ochrany proti násilí. Tyto zpátečnické reformy jsou pro turecké ženy zdrcující a je otázkou, jakým směrem se bude situace v Turecku vyvíjet.

Seznam literatury

ABADAN-UNAT, N.1978. The Modernization of Turkish Women, *The Middle East Journal*, Vol .32, No. 3

ABDALATI, H. 2010. *Zaostřeno na islám*. Praha: Ústředí muslimských obcí.

ABDULAI, A.M.; CETER, A., NYADERA, I. N. 2021. Women and Local Government Elections in Turkey: Analysis of Supply and Demand-Side Framework. *Journal of International Women's Studies*, 22(7), 93-106. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol22/iss7/8>

AHMAD F. 1993. *The making of modern Turkey*. London: Routledge.

AHMADI, A. 2012. Turkey PM Erdogan sparks row over abortion. *BBC*, 1st June. <https://www.bbc.com/news/world-europe-18297760>

AHMET, I. 2021. Turkey faces the damage of Erdoganism. <https://birikimdergisi.com/articles/10824/turkey-faces-the-damage-of-erdoganism>

AKTAN, 2020. Abortion 'practically banned in Turkey'. <https://www.duvarenglish.com/women/2020/08/16/abortion-practically-banned-in-turkey>

ALEMDAR Z., AKGÜL M., KÖKSAL S., UYSAL, G. 2020. Women's Political Participation In Turkey: Female Members Of District Municipal Councils. ISBN:978-605-69275-1 5. <http://rwistanbul.org/rapor/0.74001600%201581931418.pdf>

ALEXANDRA, R. 2022. How to Support Turkish Women's Rights Campaigns (Beyond Posting to Instagram). *KQED*, 30th July. <https://www.kqed.org/arts/13884151/5-ways-to-support-womens-rights-campaigns-in-turkey>

AMNESTY INTERNATIONAL.2021. Turkey's withdrawal from the Istanbul Convention rallies the fight for women's rights across the world.

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/07/turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention-rallies-the-fight-for-womens-rights-across-the-world-2/>

AL JAZEERA. 2018. Profile: Recep Tayyip Erdogan. *Al Jazeera*, 25th June. <https://www.aljazeera.com/news/2018/6/25/profile-recep-tayyip-erdogan>

ARAT, Y. 2001. Women's rights as human rights: The Turkish case. *Hum Rights Rev* **3**, 27–34 . <https://doi.org/10.1007/s12142-001-1003-9>

ARAT, Y.& ALTINAY, A. 2015. KAMER, a women's center and an experiment in cultivating cosmopolitan norms. *Women's Studies International Forum*. 49. 10.1016/j.wsif.2015.01.001.

ASLAN, M.D. 2020. Female Labor Force Participation in Turkey: The Role of the Intergenerational Links.

ATASOY, B.S. 2017. Female Labour Force Participation in Turkey: The Role of Traditionalism. *Eur J Dev Res* **29**, 675–706. <https://doi.org/10.1057/s41287-016-0013-z>

AYDAGÜL, B. 2019. Turkey's Progress On Gender Equality In Education Rests On Gender Politics. *Turkish Policy*, 26th June. <http://turkishpolicy.com/article/956/turkeys-progress-on-gender-equality-in-education-rests-on-gender-politics>

AYHAN, T. 2019. KADEM's 'Gender Justice' or the Momentum of Anti-genderism in Turkey. <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2019/04/29/kadems-gender-justice-in-turkey/>

BASSIOUNI, M.Ch. 2012. Introduction to Islam: An Online Text. <https://www.mei.edu/publications/introduction-islam#2>

BATYRA, A. 2017. Enrolment in Early Childhood Education and Care in Turkey. Education Reform Initiative, Istanbul, http://en.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/171102_Enrollment-in-Early-Childhood-Education-and-Care-in-Turkey.pdf.

BBC. 2020. Recep Tayyip Erdogan: Turkey's pugnacious president. *BBC*, 27th October. <https://www.bbc.com/news/world-europe-13746679>

BELGE, B. 2011. Women Policies Erased from Political Agenda. *Bianet*, 9th July. <https://bianet.org/english/women/130607-women-policies-erased-from-political-agenda>

BILEFSKY, B. 2016. Those 5 wives? 'I wouldn't do it again' - Europe - International Herald Tribune. *The New York Times*, 6th July. <https://www.nytimes.com/2006/07/06/world/europe/06iht-women.2134152.html>

BIPARTISAN POLICY CENTER. 2015. Turkey Transformed: The Origins and Evolution of Authoritarianism and Islamization Under the AKP.

BRITTON, B. 2016. Why are the burqa and burkini being banned? *CNN*, 19th August. <https://edition.cnn.com/2016/08/19/europe/burqa-burkini-bans/index.html>

BROSNAHAN, T. 2015. Women in Turkish Society. <http://www.turkeytravelplanner.com/details/WomenTravelers/WomenInTkSociety.html>

BRUTON, F.B. 2016. Turkey's President Erdogan Calls Women Who Work 'Half Persons'. *NBC News*, 8th June. <https://www.nbcnews.com/news/world/turkey-s-president-erdogan-calls-women-who-work-half-persons-n586421>

ÇAY, F. 2019. Populist Political Communication: The Case of Recep Tayyip Erdogan. Conference: University of Novi Sad Hungarian Language Teacher Training Faculty Scientific Conference 2019, At: Subotica, Serbia

ÇAKIRCA, S.İ. 2015. Turkish Civil Code and CEDAW: Never Shall the Twain Meet?

CARKOGLU, A., TOPRAK, B. 2007. *Religion, Society and Politics in a Changing Turkey*. Istanbul: TESEV Publications.

CATAPGAY, S. 2017. The Loneliness of Recep Tayyip Erdogan. *The Washington Institute For Near East Policy*, 15th July. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/loneliness-recep-tayyip-erdogan>

ÇAĞLIYAN-İÇENER, Z. 2009. The Justice and Development Party's Conception of "Conservative Democracy": Invention or Reinterpretation?, *Turkish Studies*, 10:4, 595-612. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683840903384851>

CESUR, R. & GUNES, P.M. & TEKIN, E.& ULKER, A. 2019. Socialized Helathcare and Women's Fertility Decisions. IZA Discussion Papers 12186, Institute of Labor Economics (IZA). <https://docs.iza.org/dp12186.pdf>

COMMISCEO GLOBAL. 2022. A Brief Introduction to Islam. <https://www.commisceo-global.com/blog/a-brief-introduction-to-islam>

CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. 2015. The U.N. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW): Issues in the U.S. Ratification Debate

COOK, S. A. 2016. How Erdogan Made Turkey Authoritarian Again. *The Atlantic*, 21st July. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/07/how-erdogan-made-turkey-authoritarian-again/492374/>

COUNCIL OF EUROPE. 2011. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence

ÇÖKER, B. 2020. Girl's Education In Turkey: An Analysis Of Education Policies From A Feminist Perspective. *European Journal of Education Studies*. 7. 10.46827/ejes.v7i9.3257.

ÇUBUKÇU, S.U. 2004. Post-1980 Women's Movement in Turkey: A Challenge to Patriarchy .In, Fatmagül Berktaş (ed). *The Position of Women in Turkey and in the European Union: Achievements, Problems, Prospects*.

ČEJKA, M. 2015. Turecké volby 2015: konec dominance AKP? *Ústav Mezinárodních vztahů Praha*, 9. června. <https://www.iir.cz/turecke-volby-2015-konec-dominance-akp>

DAĞI, I. 2008. AK Party Survives Closure Case: What Is Next? SETA Policy Brief, August 2008, No:19. <http://file.setav.org/Files/Pdf/ak-party-survives-closure-case-what-is-next.pdf>

DAILY SABAH. 2022. Women's employment improves, but remains below men in Turkey. *Daily Sabah*, 4th March. https://www.dailysabah.com/turkey/womens-employment-improves-but-remains-below-men-in-turkey/news?gallery_image=undefined#big

DAILY SABAH. 2022. Women Up Eu Turkish Project Aims To Bolster Female Employment. *Daily Sabah*, 2th March. <https://www.dailysabah.com/turkey/women-up-eu-turkish-project-aims-to-bolster-female-employment/news>

DINER, C., & TOKTAŞ, Ş. 2010. Waves of feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish women's movements in an era of globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(1), 41-57.

DOGARAWA, A. 2009. Marriage and Divorce in Islam. Dostupné z: https://mpa.ub.uni-muenchen.de/23194/1/Marriage_and_Divorce_in_Islam.pdf

DOĞUTAŞ, A. 2013. Domestic Violence In Turkey: An Example Of Ağrı Province. *Sosyal Politika Çalışmaları Yıl: 13 Sayı: 31 Temmuz-Aralık 2013 ISSN: 1303-0256*

DUMAN, A. 2010. Female education inequality in Turkey: factors affecting girls' schooling decisions. *International Journal of Education Economics and Development*, 1(3), 243-258.

ELİĞÜR, B. 2010. Emergence of the Islamist Social Movement in Turkey. In *The Mobilization of Political Islam in Turkey* (pp. 37-84). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511711923.003

EMPOWER WOMAN. 2019. Community: Organizations Women And Democracy Association: Women and Democracy Association. <https://www.empowerwomen.org/en/community/organizations/2016/08/women-and-democracy-association>

ERGÖÇMEN, A.B., KESKIN,F., YÜKSEL-KAPTANOĞLU,L. 2020. Child Marriage Turkey. Unfpa Turkey, December. 2020.

ERTAN, N. 2022. Erdogan tightens grip on media with circular on family values. *Al – Monitor*, 31th January. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/01/erdogan-tightens-grip-media-circular-family-values>

ERTAN, N. 2022. Turkish women’s groups rally behind anti-femicide platform. *Al – Monitor*, 31th May. Dostupné z: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/05/turkish-womens-groups-rally-behind-anti-femicide-platform>

EURACTIV. 2011. Polygamy widespread in Turkey, study shows. *Euractive*, 21st January. <https://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/polygamy-widespread-in-turkey-study-shows/>

EURACTIV. 2016. Polygamy widespread in Turkey, study shows. *Euractive*, 13th May. <https://euractiv.cz/section/evropska-unie-a-svet/linksdossier/vztahy-eu-a-turecka-000141/>

EUROMED RIGHTS. 2020. Gender Justice The “Turkish” Way: Anti-Gender Politics In The Land Of Akp. Euromed Rights, 5th March. <https://euromedrights.org/publication/gender-justice-the-turkish-way-anti-gender-politics-in-the-land-of-akp/>

EZIKOGLU, C. 2019. The Logic of Political Survival in Turkish Politics: The Case of AKP. PhD.Thesis, Department of International Politics Aberystwyth University

FAHIM, K. 2021. Women protest in Turkey after government withdraws from treaty combating gender-based violence. *The Washington Post*, 1st July. https://www.washingtonpost.com/world/istanbul-convention-turkey-erdogan-protests-women-domestic-violence/2021/07/01/3cd93ac8-daa1-11eb-8c87-ad6f27918c78_story.html

FAROOQ, U. 2021. Turkish police fire tear gas at female protesters in Istanbul. Al Jazeera, 26th November. <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/26/turkish-police-fire-tear-gas-at-women-protesters-in-istanbul>

FOSS, C. 2014. Kemal Atatürk: Giving a New Nation a New History. *Middle Eastern Studies*, 50(5), 826–847. doi:10.1080/00263206.2014.913574

FRADKIN, H., & LIBBY, L. 2013. ERDOGAN'S GRAND VISION: Rise and Decline. *World Affairs*, 175(6), 41–50. <http://www.jstor.org/stable/43556162>

FREEDOM HOUSE, 2022. Freedom In The World 2022: Turkey. *Freedom House*. <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2022>

FÜLE. 2010. Práva žen v Turecku. Setkání Evropského Parlamentu. SPEECH/10/191

GEYBULLAYEVA, A. 2021. Turkey's ruling Justice and Development Party turns 20. Turkey's Justice and Development (AK) Party marks 20th anniversary. *Global Voices*, 1st September. <https://globalvoices.org/2021/09/01/turkeys-ruling-justice-and-development-party-turns-20/>

GÖKSEL, I. 2013. Female labor force participation in Turkey: The role of conservatism. *Women's Studies International Forum*. 41. 45–54. 10.1016/j.wsif.2013.04.006. https://www.researchgate.net/publication/259123811_Female_labor_force_participation_in_Turkey_The_role_of_conservatism

GÖZDAŞOĞLU KÜÇÜKALIOĞLU, E. 2020. Narrating Turkish Women's Past: Intersections Of Nationalism, Gender And Modernisation. *Ufuk Üniversitesi Sosyal*

Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (17), 111-128.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/ufuksbedergi/issue/58934/849555>

GREPL, T. 2019. Politický vývoj v Turecku na přelomu 20. a 21. století, jeho souvislosti a využití tématu ve vzdělávací praxi. Olomouc, diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta

GUPTA, K. 2021. Explained: Why Erdogan has pulled out of Istanbul Convention on violence against women. *The Indian Express*, 20th July.
<https://indianexpress.com/article/explained/istanbul-convention-erdogan-violence-against-women-7386272/>

GÜMÜS, S. & GÜMÜS, E. 2013. Achieving Gender Parity in Primary School Education in Turkey via the Campaign called “Haydi Kızlar Okula” (Girls, Let’s Go to School). *Eğitim ve Bilim*. 38. 17-26.

GÜLER, S. 2021. Destroying family structure shakes West's basis: Erdogan.
<https://www.aa.com.tr/en/politics/destroying-family-structure-shakes-west-basis-erdogan/2135147>

GÜLTEKİN, M. 2011. Tradition, society and the concept of honor: stories on implementation. *Eurasian Journal of Anthropology*, 2011, roč. 2, č. 2, s. 70–84. ISSN 2166-7411

GÜRBÜZ, S.N.. 2020. Sexist attacks against women in Turkish politics reveal resistance to social change. *Daily Sabah*, 3rd July.
<https://www.dailysabah.com/politics/news-analysis/sexist-attacks-against-women-in-turkish-politics-reveal-resistance-to-social-change>

HACETTEPE UNIVERSITY INSTITUTE OF POPULATION STUDIES, MINISTRY OF FAMILY AND SOCIAL POLICIES. 2015. Research on Domestic Violence against Women in Turkey. Ankara, Turkey.

HALE, W. & ÖZBUDUN, E. 2010. Islamism, democracy and liberalism in Turkey: The case of the AKP. *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The Case of the AKP*. 1-214. 10.4324/9780203873359.

HAVLÍKOVÁ, M. O zahalování vlasů a tváře Korán nepíše. Znamenalo vznešenost i protest. *Idnes*, 11. září 2014
https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/zahalovanimuslimek.A140909_163942_spolecnost_haa

HAZAR GROUP. 2007. Türkiye'nin Örtülü Gerçeği [Turkey's veiled reality].
<http://www.hazargrubu.org/component/content/article/453.html>

HECZKO, S. 2017. Fenomén polygamie z religionistického hlediska.
<https://www.getsemany.cz/node/3450>

HUMAN RIGHTS WATCH. 2011. Turkey: Backward Step for Women's Rights .Abolishing Women's Ministry Harms Women's Rights Efforts. *Human Rights Watch*, 9th June. <https://www.hrw.org/news/2011/06/09/turkey-backward-step-womens-rights>

HURRIYET DAILY NEWS. 2016. Erdoğan praises family, traditional values on International Women's Day. *Hurriyet Daily News*, 8th March.
<https://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-praises-family-traditional-values-on-international-womens-day-96194>

HURRIYET DAILY NEWS. 2016. EU membership remains Turkey's strategic priority: Erdoğan, *Hurriyet Daily News*, 13th January. <https://www.hurriyetdailynews.com/eu-membership-remains-turkeys-strategic-priority-erdogan-170756>

ILKKARACAN, P. 1998. Exploring the context of women's sexuality in Eastern Turkey. *Reproductive Health Matters*. 1998; 6(12):66–75. DOI: 10.1016/S0968-8080(98)90009-X

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. 2013. More and Better Jobs for Women: Women's Empowerment through Decent Work in Turkey. https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_373434/lang--en/index.htm

IŞIK, E. 2020. Abolishment of headscarf ban best-known AK Party policy, survey reveals. *Daily Sabah*, 23rd February. <https://www.dailysabah.com/politics/2020/02/23/abolishment-of-headscarf-ban-best-known-ak-party-policy-survey-reveals>

JAWAD, H. A. 1998. *The rights of women in Islam: An authentic approach*.

JAIN, K. 2021, What do Muslims believe and do? Understanding the 5 pillars of Islam. *The Conversation*, 30th August. <https://theconversation.com/what-do-muslims-believe-and-do-understanding-the-5-pillars-of-islam-155023>

JUWAIRIYAH, S. 2019. MUSLIM WOMEN AND VEILING: What Does It Signify?. *MIQOT: Jurnal Ilmu-ilmu Keislaman*. 43. 79. 10.30821/miqot.v43i1.680. https://www.researchgate.net/publication/338257451_MUSLIM_WOMEN_AND_VEILING_What_Does_It_Signify

KADEM. 2022. About Us. <https://kadem.org.tr/en/about-us/about-kadem/>

KADIN CINAYETLERINI DURDURCAĞIZ PLATFORMU. 2015. We Will Stop Femicide Platform: We Are Learning, Explaining And Extending The Struggle. <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/for-english>

KAGNICIOGLU, D. 2017. The Role Of Women In Working Life In Turkey. *WIT Transactions on Ecology and The Environment*, Vol 226, © 2017 WIT Press. <https://www.witpress.com/elibrary/wit-transactions-on-ecology-and-the-environment/226/36303>

KA-MER FOUNDATION. 2022. About Us. https://www.kamer.org.tr/eng/icerik_detay.php?id=270

- KARACAN, C. G. 2021. Reasons of Violence Against Women in Turkey: A Multiple Case Study. *Kafa` ah Journal of Gender Studies*. 11. 2021. 10.15548/jk.v11i1.391.
- KARAKAS, B. 2019. Turkey's women face dangerous conditions to obtain legal abortion. <https://www.dw.com/en/turkeys-women-face-dangerous-conditions-to-obtain-legal-abortion/a-47257680>
- KARAKAS, B. 2021. Turkey to pull out of Istanbul Convention on violence against women. <https://www.dw.com/en/turkey-to-pull-out-of-istanbul-convention-on-violence-against-women/a-58114681>
- KARDAM, N. 2011. Turkey's Response to the Global Gender Regime. *Monterey Institute of International Studies*
- KARPAT, K. H. (1972). Political Developments in Turkey, 1950-70. *Middle Eastern Studies*, 8(3), 349–375. <http://www.jstor.org/stable/4282436>
- KNOEMA. 2022. Turkey - Maternal mortality ratio. <https://knoema.com/atlas/Turkey/Maternal-mortality-ratio>
- KOCACIK, F.& KUTLAR, A.& ERSELCAN, F. 2007. Domestic violence against women: A field study in Turkey. *The Social Science Journal*. 44. 698-720. 10.1016/j.socij.2007.10.016.
- KOCAMANER, H. 2018. The Politics of Family Values in Erdogan's New Turkey. *MERIP*. <https://merip.org/2018/12/the-politics-of-family-values-in-erdogans-new-turkey>
- KORÁN. 2010. Brno: Levné knihy.
- KÖSE, E. 2013. Women Education in Turkey: A Meta Analysis Study. *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 3 No. 8.

KOYUNCU, B. & ÖZMAN, A. 2018. Women's rights organizations and Turkish state in the post-2011 era: ideological disengagement versus conservative alignment, *Turkish Studies*, DOI: 10.1080/14683849.2018.1539622

KRAMER, S. 2020. Polygamy is rare around the world and mostly confined to a few regions. *Pew Research Center*. 7th December. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/07/polygamy-is-rare-around-the-world-and-mostly-confined-to-a-few-regions/>

KROPÁČEK, L. 1996. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.

KUTKA, P. 2018. Burka, Hidžáb, Nikáb – Poznáte Rozdíl? *Světoběžník*, 10. srpna. <https://svetobeznik.info/burka-hidzab-nikab-poznate-rozdil/>

KÜLTÜRSAY, N. 2011. The status of women and of maternal and perinatal health in Turkey. *Turk J Pediatr*. Jan-Feb;53(1):5-10. PMID: 21534333.

LAHUČKÁ, K. 2017. TURECKO DNES. Proměny po nevydařeném puči v červenci 2016. Institut Pro Politiku a Společnost.

LAHUČKÁ, K. 2019. Erdoğanovo Turecko: vojenský převrat, honba na teroristy a demokratický paradox. *Ústav Mezinárodních Vztahů Praha*, 27. září 2021. <https://www.iir.cz/erdoganovo-turecko-vojensky-prevrat-honba-na-teroristy-a-demokraticky-paradox>

LAWS IN TURKEY 1997. 4320 Family Protection Law. <http://www.lawsturkey.com/law/4320-family-protection-law>

LAWRENCE, B. 2007. *O Korámu*. Praha: Beta.

LEAKE, A. 2012. A Brief History of the feminists movement in Turkey. *E-International Relations*, 29th August. <https://www.e-ir.info/2012/08/29/a-brief-history-of-the-feminist-movements-in-turkey/>

LETSCH, C. 2017. New Turkish law on marriages alarms women's advocates. *The Arab weekly*, 12th November. <https://the arabweekly.com/new-turkish-law-marriages-alarms-womens-advocates>

LHOŤAN, L. 2018. Islám v kostce: Jak se z Mohameda stal muslim, co je korán a proč se muslimové rozdělili na ší'ity a sunnity. *Reflex*, 30. května <https://www.reflex.cz/islam-nabozenstvi-koran-mohamed>

MACDONALD, A. 2022. Turkey: Prominent anti-femicide campaign group threatened with closure. *Middle East Eye*, 13th April. <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-anti-femicide-group-threatened-closure-legal-case>

MAMBROL, N. 2018. Fatema Mernissi and Islamic Feminism. Dostupné z: <https://literariness.org/2018/06/26/fatema-mernissi-and-islamic-feminism/>

MONTEZ, P. 2021. Women's Rights are Human Rights: CEDAW's Limits and Opportunities. <https://www.berkeleyjournalofinternationallaw.com/post/women-s-rights-are-human-rights-cedaw-s-limits-and-opportunities>

MUSILOVÁ, P. 2010. Mnohoženství v islámu: Saudská Arábie v kontextu současného Blízkého východu. Bakalářská diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky.

NAWA, F. 2020. Abortion increasingly hard to access in Turkey. *The World*, 5th October. <https://theworld.org/stories/2020-10-05/abortion-increasingly-hard-access-turkey>

NAWA, F., SEBZECI O. 2016. Turkish husbands and Syrian wives: Why polygamy is on the rise in Turkey. <https://medium.com/@faribanawa/turkish-husbands-and-syrian-wives-why-polygamy-is-on-the-rise-in-turkey-fd1664856853>

NAWAWÍ, J. 2008. *Zahrady spravedlivých: Sbirka výroků proroka Muhammada*. Sestavil Imám Jahjá an-Nawawí. Praha: Nakladatelství AMS, 527 s. ISBN 978-80-902419-1-6.

NEŠPOROVÁ, L. 2018. Istanbulská úmluva z pohledu advokátky
<http://www.rovnesance.cz/istanbulska-umluva-z-pohledu-advokatky/>

OECD. 2019. Gender, Institutions and Development Database.
<https://oe.cd/ds/GIDDB2019>.

OHCHR. 2022. The Committee on the Elimination of Discrimination against Women.
<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/CEDAWIndex.aspx>

OLCAY, A. ODER, E. 2021. Why Turkey's withdrawal from the Istanbul Convention is a global problem. *Open Democracy*, 2nd June, <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/why-turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention-is-a-global-problem/>

O'NEILL, A. 2020. Infant mortality in Turkey 1950-2020. *Statista*, 11th September.
<https://www.statista.com/statistics/1073263/infant-mortality-rate-turkey-historical/>

O'NEIL, M.L., ALTUNTAŞ D., KESKIN, A.S. 2020. Legal But Not Necessarily Available: Abortion Services at Public Hospitals in Turkey – 2020. Kadir Has University Gender and Women's Studies Research Center.
<https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/inline-files/Abortion-Report-2020-ENG-new.pdf>

ÖZDEMİR, E. 2010. Kemalist Tradition and Kemalist Women's Movement in Turkey After 1980. In: *Turkish Journal of Politics*, Vol. 1, No. 1, pp. 99-113

ÖZDENİZ, B. 2010. Turkish Healthcare: Overview of the Health System. *ICU Management & Practice*, ICU Volume 10 - Issue 4 - Winter 2010/2011.
<https://healthmanagement.org/c/icu/issuearticle/turkish-healthcare-overview-of-the-health-system>

ÖZKANLI, Ö. 2001. Women's Employment In Turkey- Trends And Prospects. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2001, s. 123-141

PADDER, I.N.2020. Reading Fatima Mernissi: There is a conflict between modern demands for equality and traditional Muslim patriarchy <https://www.greaterkashmir.com/todays-paper/reading-fatima-mernissi>

PALAZ, S.2002. Discrimination against women in Turkey: A review of the theoretical and empirical literature.

PINAR, Ö. 2017. Abortion in Turkey: Legally allowed but de facto banned. <https://medfeminiswiya.net/2021/09/27/abortion-in-turkey-legally-allowed-but-de-facto-banned/?lang=en>

PIRICKÝ, G. 2006. *Stručná historie států Turecko*. Praha: Libri.

PÍTROVÁ, P. 2011. Polygamie v Turecku. *Euroskop*, 21.ledna 2011. <https://euroskop.cz/2011/01/21/polygamie-v-turecku/>

POLAT O., REVA Z. 2019. Legal Dimension Of Child Marriages In Turkey: Compared With The Eastern Europe And Middle East Countries. *International Journal of Research – Granthaalayah*, 7(4), 338-354. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v7.i4.2019.916>

REPUBLIC OF TÜRKIYE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS. 2022. International Organisations. <https://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?7cafe2ef-78bd-4d88-b326-3916451364f3>

RILEY, K. 2013. Educational rights for women remain motionless in Turkey. <https://www.elonnewsnetwork.com/article/2013/04/educational-rights-for-women-remain-motionless-in-turkey>

PRESIDENCY OF THE REPUBLIC OF TÜRKIYE. 2022. Biography. <https://www.tccb.gov.tr/en/receptayyip Erdogan/biography/>

ŞAHİN, F. 2011. Women's rights in Turkey. http://turkishpolicy.com/pdf/vol_11-no_1-sahin.pdf

SANCAR, S. BULUT, A. 2006. TURKEY: Country Gender Profile. https://www.jica.go.jp/english/our_work/thematic_issues/gender/background/pdf/e06tur.pdf

SANSAL, B. 2021. Marriage In Turkey. *All about turkey*. <https://www.allaboutturkey.com/marriage.html>

SECOR, A. 2002. The Veil and Urban Space in Istanbul: Women's dress, mobility and Islamic knowledge, *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 9:1, 5-22, DOI: 10.1080/09663690120115010

SECOR, A. 2005. Islamism, Democracy and the Political Production of the Headscarf Issue in Turkey. In *Geographies of Muslim Women: Gender, Religion and Space*, eds Ghazi Falah and Caroline Nagel. New York: Guilford Press, 203–25

SEIBERT, T. 2014. Laws fail to stop violence against women in Turkey, *Al Monitor*, 27th February. <https://www.al-monitor.com/originals/2014/02/turkey-laws-fail-stop-violence-women.html#ixzz7VOVBOUi9>

SEKER, N. 2009. Vision of Modernity in the Early Turkish Republic: An Overview. *Historia Actual Online*.

SCHLEIFER, Y. 2004. Turkey Tells Its Girls: 'Let's Go to School'. <https://womensenews.org/2004/11/turkey-tells-its-girls-lets-go-school/>

SIDDI, I.R. 2017. The Provisions Of Polygamy In The Family Law Of Islamic Countries (Saudi Arabia, Turkey, Tunisia, Malaysia And Indonesia)

SIEGL, E. 2010. Proměny a kontinuita ve vývoji tureckého sekularismu. *Mezinárodní vztahy* 2. <https://mv.iir.cz/article/view/368/376>.

SIEGL, E. 2013. *Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku: podle Turguta Ozala*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

SLININGER. 2014. Veiled Women: Hijab, Religion, and Cultural Practice. <https://www.eiu.edu/historia/Slininger2014.pdf>

SONTAG, D. 2013. The Erdogan Experiment. *The New York Times*, 11th May. <https://www.nytimes.com/2003/05/11/magazine/the-erdogan-experiment.html>

SPICER, J. 2021. U.S., Europe press Turkey to rethink ditching violence-on-women pact. *Reuters*, 21th March. <https://www.reuters.com/world/europe-presses-turkey-rethink-ditching-violence-on-women-pact-2021-03-21/>

STATISTA.2022. Infant mortality rate (under one year old) in Turkey from 1950 to 2020. <https://www.statista.com/statistics/1073263/infant-mortality-rate-turkey-historical/>

SVOJTKA A DALŠÍ, 2005. *Velká Ilustrovaná Encyklopedie Zeměpisu*. Nakladatelství Svojtka s.r.o. ISBN 80-7352-005-2

SWAMY, A., KNACK, S., LEE, Y., & AZFAR, O. 2001. Gender and corruption. *Journal of development economics*, 64(1), 25-55.

ŠUPOVÁ, T. 2010. Polygamní Turecko. Chceme ho v EU? *Lidovky.cz*, 11.srpna. https://www.lidovky.cz/nazory/supova-polygamni-turecko-chceme-ho-v-eu.A100811_202655_in_nazory_kim

TAN, M.G. Nedatováno. Women, Education and Development in Turkey. <https://www.srii.org/public/documents/transactions/transaction-18/dd35e33c-6840-40ae-b51f-49105dc5cc6c.pdf>

TASPINAR Ö. 2008. Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism. In: Carnegie Endowment for International Peace, Vol. 9, No. 10, pp. 1-29.

TASPINAR, O. 2012. Turkey: The New Model?

TEPE, S. 2005. "Turkey's AKP: A Model 'Muslim-Democratic' Party?". *Journal of Democracy*, vol. 16, no. 3, July 2005, pp. 69-82.

TEZCAN, S. 2007. Turkey Maternal Mortality Study. In. Lazdane, G.(ed) *Time of Changes in Turkey*. The European Magazine For Sexual And Reproductive Health.No.65 – 2007. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/73952/en65.pdf

THE MUSLIM VIBE. 2019. Analysing The So-Called ‘Wife Beating Verse’: 4:34 Of The Holy Quran. *The Muslim Vibe*, 20 January. <https://themuslimvibe.com/faith-islam/in-practice/434-of-the-holy-quran-analysing-the-so-called-wife-beating-verse>

THE NEW ARAB STAFF & AGENCIES. 2022. Turkey: We Will Stop Femicide Platform on trial, risks closure if convicted. *The New Arab*, 1st June. <https://english.alaraby.co.uk/news/turkey-we-will-stop-femicide-platform-trial>

TUIK, 2021. Education Expenditure Statistics 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Education-Expenditure-Statistics-2020-37199>

TÜRKİYE GENEL HİZMETLER İŞÇİLERİ SENDİKASI. 2020. Report On Pay Gap. <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/ücret-ve-gelirlerde-cinsiyet-egitsizligi.pdf>

TUYSUZ, G. 2016. 7 times Turkish President “mansplained” womanhood. *BBC*, 9th June. <https://edition.cnn.com/2016/06/09/europe/erdogan-turkey-mansplained-womanhood/index.html>

TOKSABAY, E, KUCUKGOCMEN, A. 2021. Women protest as Turkey quits violence-on-women treaty. *Reuters*, 1st July. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-formally-quits-treaty-prevent-violence-against-women-2021-07-01/>

TOL, G., MAINZER, M., EKMEKCI, Z. 2016. Unpacking Turkey’s Failed Coup: Causes and Consequences. *Middle East Institute*, 17th August. <https://www.mei.edu/publications/unpacking-turkeys-failed-coup-causes-and-consequences>

UGUR, Z.B. 2019. Unveiled: the Effect of the Headscarf Ban on Women’s Tertiary Education in Turkey, *Feminist Economics*, DOI: 10.1080/13545701.2019.1685119

ULGEN, S. 2015. Erdoğan's Second Chance. *Carnegie Europe*, 2nd November. <https://carnegieeurope.eu/2015/11/02/erdogan-s-second-chance/iksq>

UN. 1979. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

UNECE. 2020. Comprehensive National Review Report And Survey Prepared By Turkey On The Occasion Of 25th Anniversary Of Adoption Of 4th World Conference On Women And Beijing Declaration And Platform For Action (1995). <https://unece.org/sites/default/files/2021-04/Turkey.pdf>

UNFPA. 2012. Child marriage in Turkey (Overview). <https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20turkey%20overview.pdf>

UNITED NATIONS. 2021. UN Joint Statement in response to Turkey's withdrawal from Istanbul Convention. <https://turkey.un.org/en/122727-un-joint-statement-response-turkeys-withdrawal-istanbul-convention>

U.S. DEPARTMENT OF STATE. 2018. Report on International Religious Freedom: Turkey. <https://www.state.gov/reports/2018-report-on-international-religious-freedom/turkey/>

VAROL, F. 2017. The Determinants of Labor Force Participation of Women In Turkey: A Binary Logit Analysis. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 92-108.

WEINER, H. 2017. Lost childhoods – Turkey still has one of the highest rates of early marriages. *Heinrich-Böll-Stiftung Istanbul Turkey*, 17th April. <https://tr.boell.org/en/2017/04/17/lost-childhoods-turkey-still-has-one-highest-rates-early-marriages>

WHITE, J. 2008. Islam and politics in contemporary Turkey. In R. Kasaba (Ed.), *The Cambridge History of Turkey* (Cambridge History of Turkey, pp. 357-380). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CHOL9780521620963.014

- WHITE, J. 2011. New Report on Marriage Practices in Turkey. <http://kamilpasha.com/?p=4071>
- WILLIAMS, S. 2016. Family planning not for Muslims, says Turkey's Erdogan. *Yahoo News*, 30th May. <https://www.yahoo.com/news/family-planning-not-muslims-says-turkeys-erdogan>
- WORLD POPULATION REVIEW. 2022. Muslim Population by Country 2022. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>
- YARGIÇ, S. 2020. Women's Representation in the Turkish Parliament: An Analysis of CEDAW Committee Documents. *Journal of International Women's Studies*, 21(6), 376-390. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol21/iss6/24>
- YAZAN B. 2014. 'Come on girls, let's go to school': an effort towards gender educational equity in Turkey, *International Journal of Inclusive Education*, 18:8, 836-856, DOI: 10.1080/13603116.2013.841774
- YENİLMEZ, M. İ. 2018. Female Employment and Care Economy in Turkey. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 69-95.
- YILDRIM, S. 2005. Aftermath of a Revolution: A Case Study of Turkish Family Law, *17 Pace Int'l L. Rev.* 347 (2005). <http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol17/iss2/8>
- YILMAZ, H. 2008. The Kemalist Revolution and the Foundation of the One-Party Regime in Turkey: A Political Analysis.
- YILMAZ, H. 2009. "Europeanisation and its discontents: Turkey, 1959–2007." *Turkey's Accession to the European Union. An Unusual Candidacy*, Berlin and Heidelberg, Springer, pp.53-64.
- YILMAZ, I. 2021. The Emergence of Islamist Official and Unofficial Laws in the Erdoganist Turkey: The Case of Child Marriages. *Religions* 12: 513. <https://doi.org/10.3390/rel12070513>

YUKSEKKAS, B, ABU-NASR, D. 2021. Violence Against Women Puts Turkey in an Uncomfortable Spotlight. *Bloomberg Europe Edition*, 8th September. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-08/turkey-leaves-istanbul-convention-putting-violence-against-women-in-spotlight>

ZALEWSKI, P. 2014. Erdogan Promises 'New Era' After Winning Presidency. *Time*, 10 August. <https://time.com/3099069/recep-tayyip-erdogan-turkey-president/>

ZEYTINOGLU, G, N., BONNABEAU, R. 2015. "From Atatürk to Erdoğan: Women in Modern Turkey." In *Psychology of Gender Through the Lens of Gender*, edited by Saba Safdar, and Natasza Kosakowska-Berezecka, 93–112. New York: Springer, 201

ZIHNOGLU, Ö. 2019. The Legacy of the Gezi Protests in Turkey. *Carnegie Europe*, 24th October. <https://carnegieeurope.eu/2019/10/24/legacy-of-gezi-protests-in-turkey-pub-80142>